

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**на тему: «МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГО-БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА
ГІМНАЗІЇ ЯК ЧИННИК ДОСЯГНЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ»**

Виконала: студентка II курсу, групи
8.0539-1з

спеціальності: 053 Психологія

Булава Юлія Юріївна

Керівник: к.психол.н., доцент кафедри
психології Поплавська А.П.

Рецензент: к.псих.н., доцент кафедри
психології Грединарова О.М.

Запоріжжя

2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціальної педагогіки та психології
Кафедра психології
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 053 Психологія
Освітня програма Психологія

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

к.психол.н., доцент. Н.О. Губа

« ____ » _____ 2020 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Булави Юлії Юріївни

1. Тема роботи (проекту) Модель психолого-безпечного середовища гімназії як чинник досягнення високої якості освіти

керівник роботи Поплавська А.П. к.психол.н., доцент кафедри психології

затверджені наказом ЗНУ від «14»липня 2020 року №4031-с

2. Строк подання студентом роботи _____

3. Вихідні дані до роботи аналіз психолого-педагогічної літератури

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) проаналізувати методологічні та теоретичні аспекти проблеми психологічної безпеки освітнього середовища навчального закладу; провести теоретичний аналіз психологічної безпеки освітнього середовища і характеру спілкування її учасників; висвітлити принципи створення психологічної безпеки освітнього середовища та можливість забезпечення психологічно безпечної і комфортної середовища в освітній установі; емпірично дослідити складові психолого-безпечного середовища гімназії та розробити модель психолого-безпечного середовища гімназії для досягнення високої якості освіти.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень) 4 рисунків, 8 таблиць.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвища, ініціали та посада Консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Вступ	Поплавська А.П., доцент		
Розділ 1	Поплавська А.П., доцент		
Розділ 2	Поплавська А.П., доцент		
Розділ 3	Поплавська А.П., доцент		
Висновки	Поплавська А.П., доцент		

7 Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Збір та систематизація матеріалу	січень-березень 2020 р.	Виконано
2.	Робота над вступом	березень 2020 р.	Виконано
3.	Робота над першим розділом	квітень-травень 2020 р.	Виконано
4.	Робота над другим розділом	травень-вересень 2020 р.	Виконано
5.	Робота над третім розділом	жовтень 2020 р.	Виконано
6.	Написання висновків	жовтень 2020 р.	Виконано
7.	Передзахист	листопад 2020 р.	Виконано
8.	Нормоконтроль	листопад 2020 р.	Виконано

Студент _____ Ю.Ю. Булава

Керівник роботи _____ А.П. Поплавська

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.М. Грединаров

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота магістра: 116 сторінок, 4 рисунка, 8 таблиць, 4 додатка.

Об'єкт дослідження – освітнє середовище загально-освітнього навчального закладу (гімназії)

Предмет дослідження – психологічні складові моделі безпечного середовищі гімназії, які забезпечують досягнення високої якості освіти.

Мета роботи полягає у висвітленні шляхів вирішення проблеми створення психологічно комфортного та безпечного освітнього середовища та підвищення рівня готовності учасників освітніх відносин як ресурсу забезпечення нової якості гімназійної освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Гіпотеза дослідження: існують певні психологічні складові взаємодії у загально-освітньому навчальному закладі, а саме: рівень соціально-психологічного клімату колективу між самими вчителями та вчителями і учнями, відповідні показники яких можуть впливати на якість навчання; але за умов врахування цих складових у створенні моделі психолого-безпечного середовища вони можуть істотно впливати на якість навчання учнів

Методи дослідження: теоретичні: теоретико-методологічний аналіз, порівняння й узагальнення даних досліджень; емпіричні: тестування, анкетування, опитування, аналіз результатів дослідження.

Наукова новизна полягає у створенні інноваційного проекту Моделі психологічно комфортного навчального середовища у гімназії № 45 м. Запоріжжя

Галузь використання: навчально-виховні заклади, загальноосвітні школи.

ПСИХОЛОГО-БЕЗПЕЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ, ПСИХОЛОГО-КОМФОРТНЕ НАВЧАННЯ, МОБІНГ, БУЛІНГ, ІНКЛЮЗИВНІ ОСВІТА, СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ КЛІМАТ КОЛЕКТИВА, ЕМОЦІЙНИЙ ІНТЕЛЕКТ, ЕМОЦІНЕ ЗБУДЖЕННЯ.

SUMMARY

Qualification work of the master: "Model of the psychologically safe environment of gymnasium as a factor of achievement of high quality of education".

Object of research - the educational environment of a general educational institution (gymnasium).

The subject of research - the psychological components of the model of a safe environment of the gymnasium, which ensure the achievement of high quality education.

The purpose of the work is to highlight ways to solve the problem of creating a psychologically comfortable and safe educational environment and increase the level of readiness of participants in educational relations as a resource to ensure a new quality of high school education in the implementation of the New Ukrainian School Concept.

Research hypothesis: there are certain psychological components of interaction in a general education institution, namely: the level of socio-psychological climate of the team between teachers and teachers and students, the relevant indicators of which may affect the quality of education; but if these components are taken into account in creating a model of a psychologically safe environment, they can significantly affect the quality of student learning.

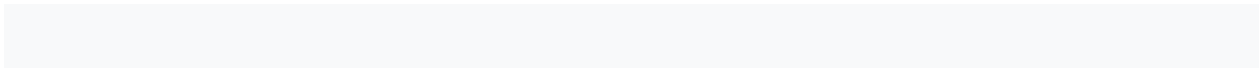
Research methods: theoretical: theoretical and methodological analysis, classification and systematization of scientific sources, comparison and generalization of research data; empirical: testing, questionnaires, surveys, analysis of research results, formative methods.

Research methods: theoretical: theoretical and methodological analysis, classification and systematization of scientific sources, comparison and generalization of research data; empirical: testing, questionnaires, surveys, analysis of research results, formative methods.

Scientific novelty consists in creation of the innovative project of Model of psychologically comfortable educational environment in gymnasium № 45 of Zaporizhia.

Field of use: educational institutions, secondary schools.

Key words: psychological-safe environment, psychological-comfortable training, mobing, bullying, inclusive education, social-psychologyologist.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА.....	10
1.1. Теоретичний аналіз проблеми психологічної безпеки освітнього середовища навчального закладу.....	10
1.2. Психологічна безпека і комфортність середовища як наукова проблема.	22
1.3. Психологічна безпека освітнього середовища і характер спілкування її учасників.....	25
1.4. Принципи створення психологічної безпеки освітнього середовища.....	35
1.5. Забезпечення психологічно безпечної і комфортної середовища в освітній установі.....	41
РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ПСИХОЛОГО- БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ.....	55
2.1. Організація та методика.....	55
2.2. Аналіз та інтерпретація результатів моніторингового дослідження психологічного клімату в педагогічному колективі.....	57
РОЗДІЛ 3. МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГО-БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ ЯК ЧИННИКА ДОСЯГНЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ.....	64
3.1. Інноваційний педагогічний проект «Створення психологічно- комфортного інклюзивного середовища в гімназії».....	64
3.2. Проект «Вивчення умов безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища класу».....	74
3.3. Інструментарій для вивчення умов безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища класу.....	77
3.4. Проект «Моніторинг психологічної безпеки освітнього середовища»...	82
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	110
ДОДАТКИ.....	117

ВСТУП

Актуальність дослідження. Проблема створення безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища стає все більш актуальною в контексті основних завдань оновлення змісту освіти. Насильство над дітьми - це глобальна проблема, яка стала очевидною лише протягом останніх років. Насильство над дітьми ставить під загрозу глобальний розвиток людства. Коли діти стають свідками або жертвами емоційного, сексуального чи фізичного насилля, це завдає шкоди їх здоров'ю, добробуту та майбутньому. Як це не сумно, умови, в яких розвиваються наші діти, не є безпечними, їм, як і дорослим, доводиться стикатися з негативною стороною людської взаємодії - з насильством. Засвоєні в дитинстві образи людської поведінки, відносини, норми і цінності мають тенденцію транслюватися в усі сфери життя.

Ми усі є свідками активізації таких негативних явищ серед учнівської молоді, як насильство, кібертретирування, секстинг, булінг тощо, що не може не викликати стурбованості й посиленої уваги широких кіл громадськості, освітян, батьків у більшості країн світу.

Цілком логічно, що виникає необхідність захистити, убезпечити, попередити наслідки впливу на особистість несприятливих факторів і чинників. Особливо це актуально для освітнього закладу, адже будь-яке соціальне середовище, зокрема й освітнє, впливає на перебіг у ньому життєдіяльності людини, оскільки складається із сукупності матеріальних ресурсів, психологічних факторів, міжособистісних відносин.

Для дітей і молоді несприятливі впливи середовища виявляються, насамперед, у вигляді складних ситуацій у міжособистісному спілкуванні (конфліктів з батьками, друзями, вчителями, нерозумінні з оточуючими тощо), проявах психологічного та емоційного насильства (ігноруванні, приниженні, погрозах, недоброчливому ставленні тощо), дії несприятливих факторів, пов'язаних з процесом навчання.

Проблема створення доброзичливого клімату в колективі постійно привертає увагу науковців, хоча вони дещо по-різному ставляться до його визначення: як гуманізації середовища (Ш. Амонашвілі, І. Песталоцці, В. Сухомлинський та ін.), впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л. Буєва, А. Макаренко, С. Шацький та ін.), управління самоосвітою педагогічних кадрів (С. Вершловський, Л. Карпова, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська тощо), процес взаємодії і міжособистісних стосунків (Ю. Бабанський, В. КанКалік, Н. Кузьміна, Б. Лихачов, І. Підкасистий, В. Сухомлинський, Г. Щедровицький та ін.).

Проблема насильства стосується не лише окремих дітей або сімей, а є загрозою сталому розвитку суспільства в цілому. Разом з тим, практично не дослідженою в Україні залишається проблема психологічної безпеки освітнього середовища навчальних закладів, зокрема, розуміння суб'єктами освітнього простору сутності цього явища і чинників, що впливають на цей феномен.

Психологічна безпека школярів є не тільки актуальною темою психолого-педагогічних досліджень, а й все більше цікавить практиків (вчителів, педагогів-психологів). Стан психологічної безпеки дозволяє дитині найкращим чином розвиватися і вчитися, бути успішним, отримувати задоволення від навчання в школі, задовольняти найважливіші потреби (безпека - базова потреба людини). Дослідженнями доведено, що підвищення стану психологічної безпеки в освітньому середовищі сприяє гармонізації психологічного здоров'я її суб'єктів. Турбота про психологічне здоров'я школярів стає обов'язковим для кожного освітнього закладу і вчителя, а психологічна безпека - критерієм оцінки якості освіти.

Отже створення безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища як провідного принципу реалізації концепції НУШ стає необхідною умовою успішного навчання, соціалізації і самореалізації дитини, формування ціннісних життєвих навичок, які відповідають викликам світу що змінюється, тому тему нашого дослідження ми визначили,

як: “Модель психологічно-безпечного середовища гімназії як чинник досягнення високої якості освіти”.

Мета дослідження полягає у висвітленні шляхів вирішення проблеми створення психологічно комфортного та безпечного освітнього середовища та підвищення рівня готовності учасників освітніх відносин як ресурсу забезпечення нової якості гімназійної освіти в умовах реалізації Концепції Нової української школи.

Об’єкт дослідження – освітнє середовище загально-освітнього навчального закладу (гімназії)

Предмет дослідження – психологічні складові моделі безпечного середовищі гімназії, які забезпечують досягнення високої якості освіти.

В основу нашого дослідження було покладено наступну гіпотезу: існують певні психологічні складові взаємодії у загально-освітньому навчальному закладі, а саме: рівень соціально-психологічного клімату колективу між самими вчителями та вчителями і учнями, відповідні показники яких можуть впливати на якість навчання; але за умов врахування цих складових у створенні моделі психолого-безпечного середовища вони можуть істотно впливати на якість навчання учнів.

Для цього необхідно вирішити наступні завдання:

1. Провести теоретичний аналіз психологічної літератури та теоретико-методологічної бази створення психолого-безпечного середовища освітнього закладу.

2. Дослідити рівень соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями та вчителями й учнями загальноосвітніх навчальних закладів.

3. Визначити основні фактори, які впливають на формування позитивного соціально-психологічного клімату як у педагогічному колективі, так і у взаємодії вчителів та учнів.

4. Створити Модель психолого-безпечного середовища загально-освітнього навчального закладу (гімназії).

Методи дослідження. Дослідження проводилось у два етапи. На першому етапі було проведено моніторингове дослідження стану соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями, та вчителями й учнями за допомогою спеціально розроблених автором анкет.

На другому етапі було проведено дослідження емоційного інтелекту виявити рівень емоційного інтелекту та емоційної збудливості вчителів за допомогою анкети експрес-діагностики некерованої емоційної збудливості, розробленої В.Бойко та Методики діагностики «емоційного інтелекту» Н. Холла.

Нормативною і методологічною основою створення психологічно комфортного і безпечного навчального середовища є Закон України «Про освіту», Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті,

Концепція Нової української школи, «Положення про психологічну службу системи освіти України, Концепція розвитку педагогічної освіти, Держаний стандарт початкової освіти.

Результатами дослідження можуть користуватись батьки, класні керівники, практичні психологи та соціальні педагоги, а також при написанні наукових робіт із психології, педагогіки та суміжних дисциплін.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ТА ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПСИХОЛОГІЇ БЕЗПЕКИ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

1.1. Теоретичний аналіз проблеми психологічної безпеки освітнього середовища навчального закладу

Проблема створення доброзичливого клімату в колективі постійно привертає увагу науковців, хоча вони дещо по-різному ставляться до його визначення: як гуманізації середовища (Ш. Амонашвілі, І. Песталоцці, В. Сухомлинський та ін.), впливу соціального середовища на розвиток особистості (Л. Буєва, А. Макаренко, С. Шацький та ін.), управління самоосвітою педагогічних кадрів (С. Вершловський, Л. Карпова, Ю. Кулюткін, Г. Сухобська тощо), процес взаємодії і міжособистісних стосунків (Ю. Бабанський, В. КанКалік, Н. Кузьміна, Б. Лихачов, І. Підкасистий, В. Сухомлинський, Г. Щедровицький та ін.).

Дослідник освітнього середовища В.А. Ясвін дає таке визначення: «Освітнє середовище – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, що містяться в соціальному і просторово-предметному оточенні»

У працях науковців обґрунтовується ідея про те, що сьогодні суспільний запит спрямований на школу, яка є не тільки місцем, де дітей навчають, а, насамперед, простором для їхнього повноцінного розвитку, осередком успішних, креативних і щасливих людей. Такий омріяний навчальний заклад можливий лише в атмосфері фізичного комфорту, сприятливого соціального та психологічного клімату, що підтримує особистість, яка розвивається, вчасно реагує на її потреби та з повагою ставиться до її особливостей.

Запропонуванні засновником гуманістичної педагогіки Карлом Роджерсом п'ять основних умов навчання, які є важливими та актуальними і сьогодні [20, 25]:

- вибудовування педагогічних відносин між учасниками освітнього процесу, життєвість досліджуваних проблем;
- максимальна взаємодія вчителя з учнями;
- прийняття вчителем учня таким, яким він є;
- прагнення вчителя до того, щоб учні вільно, на власний руху душі зверталися до його знань і досвіду;
- облік прагнень учнів до самоактуалізації, відкритість для життєвого досвіду;
- вважати доцільним лише вчення, засноване на самодіяльності, самореалізації та самопізнання.

Джон Дьюї поставив дитину у центр педагогічної системи, указуючи на те, що дитина – сонце, біля неї і повинна обертатися вся освіта; інтереси дитини стають цінностями освіти й основою організації всіх освітніх процесів; виховання та навчання дитини повинні проходити без примусу та натиску [7, 88].

Ідеї Софії Русової, які полягали в тому, що дитячі заклади мають нести радість, де діти вчаться без примусу, без крику, в оточенні широкої поваги, розуміння, підтримки, задовольняючи дитячі потреби [14, 11].

«У наших руках – найбільша із цінностей світу – людина. Ми творимо людину, як скульптор творить свою статую із безформного шматка мармуру: десь у глибині цієї мертвої брилі лежать прекрасні риси, які належить добути, очистити від усього зайвого» - зазначав. В.О. Сухомлинський[46, 221].

Не менш важливими є для нас ідеї відомого педагога Станіслава Шацького: «повернення дітям дитинства»; діти повноправні учасники життя; організація навчання з орієнтацією на задоволення дитячих

інтересів; відсутність авторитету примусу з боку дорослих, лише любов і довіра; практична робота повинна відповідати дитячій природі та віку дітей. _

Постували гуманної педагогіки Шалви Амонашвілі:

- віра в можливості дитини;
- розкриття його самобутньої природи;
- повага і запровадження особистості вихованця, направлення його

на служіння добру і справедливості [58, 69].

Не ставлячи під сумнів, значимість знань в становленні особистості дитини, тим не менш, можна стверджувати, що якість знань, цінність ідей, думок і діяльності людини, визначаються не тільки глибиною самих знань, а й їх духовної насиченістю.

Ідея психолого-педагогічної підтримки О.С. Газмана як реального втілення гуманної педагогіки і особистісно-орієнтованої освіти, який під «педагогічною підтримкою» розумів «процес спільного з дитиною визначення її власних інтересів, цілей і шляхів подолання перешкод (проблем), що заважають йому зберегти свою людську гідність і самостійно досягти бажаних результатів у навчанні, самовихованні, спілкуванні, способі життя» [46, 230].

Ця діяльність спрямована на розвиток унікальності дитини, на становлення її авторської позиції в житті, підтримку її самостійності і дорослішання і базується на тактиках - «захисту», «допомоги», «сприяння» і «взаємодії».

Кредо тактики «захисту» - дитина не повинна залишатися жертвою обставин., тому завдання педагога, який використовує цю тактику - забезпечити такий простір для взаємодії з дитиною де відсутня загроза його гідності, де нівельовані зовнішні обставини блокують вільний прояв його активності.

Кредо тактики «допомоги» - дитина багато що може зробити сама і бути при цьому успішною, якщо буде активною в реалізації своїх намірів, потрібно допомогти їй переконатися в цьому, зуміти розблокувати власну

активність дитини, яка звикла орієнтуватися на авторитет, яка втратила віру в себе і самоповагу, боїться невдач.

Кредо тактики «сприяння» - дитина завжди має об'єктивну можливість вибирати і може стати суб'єктом вибору, тому необхідно сприяти дитині в подоланні страху перед невідомим, розкритті її бачення широкого діапазону можливостей.

Кредо тактики «взаємодії», що передбачає заключення договору на випробування свободою і відповідальністю де дитина може бути підготовленою до договірних відносин з іншими людьми, здатна дотримуватися домовленостей, передомовлятися, нести відповідальність за свої дії в рамках договору, що створює умови для оволодіння дитиною логікою пошуку і встановлення меж своєї свободи і відповідальності

Дитиноцентризм – системоутворювальна ідея сучасної освіти, яка передбачає створення оптимальних умов для самоактуалізації кожного молодого українця.

«Ідея дитиноцентризму має пройти червоною ниттю через усю освітню реформу. Такий підхід дозволить дитині пізнати себе, розвинути на основі власних здібностей, та, ставши дорослим, максимально самореалізуватися, що є неодмінною умовою особистого щастя та динамічного несуперечливого прогресу» – відмічає академік Василь Григорович Кремень [32, 37].

В.Г. Кремень розглядає дитиноцентризм як гуманістично орієнтований підхід до формування нової людини. Осмислюючи проблему людини в умовах сучасної антропологічної кризи, коли існує загроза її існуванню, В.Г. Кремень підкреслює, що вихід із цієї ситуації полягає в переході до нової парадигми розвитку, коли не технології, не економіка, а людина в її новій якості стане метою і смислом прогресу. Так виникає і стверджується людиноцентризм – нова стратегія поступу суспільства, в основі якої – не накопичення матеріальних благ і цінностей, а орієнтація на цінності духовні, знання, культуру, науку, без яких життя втрачає сенс.

Отже, актуальні в наш час гуманістичні концепції виховання й навчання учнів що базуються на ідеях дитиноцентризму, взяті авторами досвіду на озброєння, а саме:

- відсутність адміністративного контролю, який обмежує свободу педагогічної творчості;
- активність здобувачів освіти в освітньому процесі, орієнтація на їх інтереси та досвід, створення освітнього середовища, яке б перетворило навчання на яскравий елемент життя дитини;
- практична спрямованість навчальної діяльності, взаємозв'язок особистісного розвитку дитини з її практичним досвідом;
- відмова від орієнтації освітнього процесу на середнього школяра і обов'язкове врахування інтересів кожної дитини;
- виховання «вільної незалежної особистості», яка «запалюється любов'ю та керується розумом» (за Д. Дьюї);
- забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах її діяльності, урахування її вікових та індивідуальних особливостей, забезпечення морально-психологічного комфорту дитини;
- впровадження шкільного самоврядування, яке під свободою і самостійністю дитини передбачає виховання гуманістичних та демократичних ідей і світогляду, необхідних сучасному суспільству.

Педагог визнає найвищою цінністю кожну дитину, поважає її честь і гідність, права і свободи, зазначені у Конституції України, формує безпечне освітнє середовище, вміє знаходити порозуміння серед здобувачів освітніх послуг та неухильно дотримується принципу рівності на основі:

- знання загальних закономірностей розвитку дитини;
- вміння організувати провідні в даному віці види діяльності, забезпечуючи розвиток дітей, організовуючи спільну і самостійну діяльність здобувачів освіти ;

- вміння планувати, реалізовувати і аналізувати освітню роботу з дітьми;
- вміння планувати і коригувати освітні завдання з урахуванням індивідуальних особливостей розвитку кожної дитини;
- участі в створенні психологічно комфортного та безпечного освітнього середовища;
- здатності розвивати толерантність у дітей, як один із засобів профілактики і створення умов для психологічно безпечного і комфортного освітнього середовища;
- готовності прийняти різних дітей, незалежно від їх навчальних можливостей, особливостей в поведінці;
- вміння захистити тих, кого в дитячому колективі не приймають;
- володіння методами і засобами психолого-педагогічної освіти батьків (законних представників) дітей,
- вміння вибудовувати партнерську взаємодію з ними для вирішення освітніх завдань
- вміння володіти сучасними ефективними методами навчання , що сприяють розвитку дитячих творчих здібностей.

Концепція психологічної безпеки освітнього середовища гімназії - це система поглядів на забезпечення безпеки освітнього простору від основних загроз психологічної безпеки:

- наявність психологічного насильства;
- порушення міжособистісних взаємин;
- низький рівень комунікативної компетентності;
- конфлікти (погрози, залякування, плітки, прізвиська, образи);
- агресивність, дратівливість, акцентуації, низький рівень суб'єктивного контролю
- незадоволеність основних потреб в особистісно-довірчому спілкуванні;

- відсутність довірливих відносин
- авторитарність
- жорсткість,
- предвзятість, суб'єктивізм
- відсутність психологічної підтримки
- самоствердження за рахунок учня
- відсутність референтної значущості освітнього середовища.

Психопрофілактика виявлених загроз може служити однією із значущих підстав для моделювання психологічної безпеки освітнього середовища:

- як стану освітнього середовища, вільного від проявів психологічного насильства у взаємодії, що сприяє задоволенню основних потреб в особистісно-довірчому спілкуванні, що створює референтну значимість середовища і забезпечує психічне здоров'я і соціальне благополуччя включених в неї учасників;
- як системи міжособистісних відносин, які викликають у учасників відчуття приналежності (референтности середовища); переконують людину в тому , що вони перебувають поза небезпекою (відсутність перерахованих вище загроз);
- як система заходів, спрямованих на запобігання загрозам для продуктивного сталого розвитку особистості [59, 12].

Під «безпечним психологічним середовищем школи» розуміється середовище взаємодії, вільне від прояву психологічного насильства, в якому виростає психологічно здорова особистість, яка не приймає рішення на шкоду собі і оточуючим, а зберігає, підтримує і розвиває психічне здоров'я і психологічне благополуччя.

Вважається, що необхідними умовами організації безпечного освітнього середовища в гімназії є:

- цілеспрямований професійний вплив кожного учасника на формування безпечного освітнього середовища гімназії , на гуманізацію відносин учасників освітнього процесу;
- адресна допомога дитині у вирішенні актуальних завдань життєдіяльності та соціалізації в умовах гімназії (утруднення, особистісні та міжособистісні проблеми, проблеми соціально-емоційного характеру, проблеми з вибором видів діяльності і т.д.);
- превентивне попередження виникнення гострих, деструктивних проблем розвитку дитини протягом навчального дня в школі;
- ефективне застосування адекватних методів і технологій роботи в умовах стресової ситуації;
- підвищення рівня психолого-педагогічної компетентності всіх суб`єктів освітнього простору.
- створення сприятливого психологічного клімату, що відображає якісну сторону відносин і характеризується прагненням до спільності, взаємодопомоги, прагненням до досягнення конструктивного результату, позитивними емоціями;
- діалоговий стиль спілкування, сприятливий особистісному залученню учасників, взаємній повазі , рівноправності, співтворчість, активному слуханню;
- розвиток навичок групової взаємодії, яка відбувається за допомогою організації діяльності в парах, трійках, малих групах з динамічним, мінливим складом;
- рефлексивне підведення підсумків, яке допомагає кожному учаснику визначити особистий рівень просування, а групі - виробити правила ефективної спільної діяльності.

Створення розвивального середовища відбувається в освітньому процесі на основі:

- доброзичливості, довіри і уважності до людей, готовності до співпраці і дружби, надання допомоги тим, хто її потребує;
- емпатії і співпереживання, емоційно-моральній чуйності;
- засвоєння основних моральних норм (взаємодопомоги , правдивості, чесності, відповідальності);
- формування адекватної позитивної усвідомленої самооцінки;
- ціннісних орієнтирів і смислів навчальної діяльності на основі розвитку пізнавальних інтересів, навчальних мотивів.

В якості основних принципів забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища виступають наступні:

- принцип опори на розвивальне навчання , головна мета якого полягає в створенні умов для особистісного розвитку , розвитку фізичної, емоційної, інтелектуальної, соціальної і духовної сфер свідомості. В основі такого освітнього процесу логіка взаємодії, а не впливу;
- принцип психологічного захисту особистості кожного суб'єкта освітнього процесу;
- усунення психологічного насильства у взаємодії, актуалізація захисних механізмів людини;
- принцип допомоги у формуванні соціально-психологічної компетентності , що дає можливість компетентного вибору особистістю свого життєвого шляху, самостійного вирішення проблем, аналізувати ситуацію і обирати відповідну поведінку, яка не утискує свободи і гідності іншого, що виключає психологічне насильство і сприяє саморозвитку кожного суб'єкта освітнього процесу.

Характерними ознаками безпечного і психологічно комфортного освітнього простору є:

- захищеність від психологічного насилля у взаємодії всіх суб'єктів освітнього простору, впевненість у тому, що перебування в такому закладі є безпечним;

- ставлення до школи як до найбільш значущої частини життя, бажання належати до її спільноти, орієнтуватись у своїй діяльності на спільно вироблені норми поведінки, спільну мету, усвідомлення та цінності ;

- задоволеність рівнем партнерських відносин та психолого-педагогічною підтримкою;

- ефективна діяльність служби медіації;

- сприятливий соціально-психологічний клімат для успішної реалізації освітнього процесу, поліпшення показників психічного здоров'я учнів і формування психологічного статусу учнів.

В основу організації освітнього процесу авторами досвіду названі такі тактичні прийоми:

- повагу бажання дитини працювати самостійно;

- створення умов для конкретного втілення творчих ідей;

- заохочення до роботи над проектами, запропонованими самими учнями;

- створення креативного середовища ;

- підкреслення позитивного значення індивідуальних відмінностей;

- повагу потенційних можливостей відстаючих;

- надання авторитетної допомоги дітям, що висловлюють відмінну від інших думку і в зв'язку з цим відчують тиск з боку своїх однолітків;

- отримання максимальної користі з хобі, конкретних захоплень та індивідуальних нахилів;

- максимальне заохочення дітей до спільної діяльності;

- доброзичливості, довіри і уважності до людей, готовності до співпраці і дружби , надання допомоги тим, хто її потребує;

- емпатії і співпереживання, емоційно-моральній чуйності;

- засвоєнню основних моральних норм (взаємодопомоги, правдивості, чесності, відповідальності);
- при формуванні адекватної позитивної усвідомленої самооцінки; ціннісних орієнтирів і смислів навчальної діяльності на основі розвитку пізнавальних інтересів, навчальних мотивів; мотивів досягнення і соціального визнання і інших особистісних дій.

Батьки разом з учителями та адміністрацією гімназії мають спільну мету — щаслива і успішна дитина. Тому стосунки між цими 3-ма категоріями побудовані, насамперед, на співпраці, взаєморозумінні й бажанні разом йти до спільної мети.

Модель формування психологічного благополуччя особистості при плануванні роботи враховує напрямки діяльності з усіма категоріями.

Так, організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища з учителями передбачає такі напрямки діяльності як просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Обговорення та формулювання психолого-педагогічних вимог щодо створення безпечного освітнього середовища.
- Координування зусиль всіх учасників корекційно-розвивального процесу щодо забезпечення системного і комплексного підходу до формування психологічного благополуччя особистості учнів.
- Формування у педагогів мотиваційної основи, націленої на підтримку психологічного благополуччя [44, ст.55].

Організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища з батьками передбачає такі напрямки діяльності як просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Просвітництво з питань формування психологічного благополуччя;
- Формування батьківської відповідальності за здоровий розвиток і виховання дітей;

- Надання консультативної допомоги.

Організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища із здобувачами освіти враховує такі напрямки діяльності як діагностика, профілактика, корекція, просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Проведення діагностики, з метою виявлення потреб, труднощів і проблем учнів;
- Організація розвиваючої та корекційної діяльності, спрямованої на формування психологічного благополуччя особистості учнів;
- Відстеження динаміки змін в рівні формування психологічного благополуччя особистості учнів;
- Організація здоров'язберігаючої середовища.

При цьому здійснюється забезпечення управлінських, організаційних та методичних умов.

Основними методично – організаційними умовами здійснення психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу є:

- проведення системи психологічних занять та тренінгів з усіма учасниками освітнього середовища школи: учнями, вчителями, батьками;
- реалізація програми психологічного супроводу для кожного з суб'єктів навчально-виховного процесу ,яка включає групові дискусії та вправи з питань безпечної психологічної взаємодії, ненасильницької комунікації, наслідків психологічного насильства з метою особистісного зростання;
- співвідношення змісту конкретної програми супроводу з проблемами вікового і професійного розвитку її учасників. використання гуманістично-орієнтованих технологій і норм особистісного розвитку, в основі яких лежить процес взаємодії, що призводить до зниження нервово-психічної напруги, підвищує здатність до саморегуляції, сприяє підвищенню психічного здоров'я.

1.2. Психологічна безпека і комфортність середовища як наукова проблема

У вирішенні цієї проблеми провідна роль належить саме педагогічному колективу гімназії, який забезпечує всі необхідні умови для навчання, успішної соціалізації та гармонійного розвитку дітей і підлітків із пріоритетним наголосом на питаннях захисту життя і здоров'я, працює на засадах партнерства, усвідомлюючи педагогічну діяльність як глибоко гуманістичну, що базується на принципах дитиноцентризму.

В основу організації освітнього процесу авторами досвіду названі такі тактичні прийоми:

- повагу бажання дитини працювати самостійно;
- створення умов для конкретного втілення творчих ідей;
- заохочення до роботи над проектами, запропонованими самими учнями;
- створення креативного середовища ;
- підкреслення позитивного значення індивідуальних відмінностей;
- повагу потенційних можливостей відстаючих;
- надання авторитетної допомоги дітям, що висловлюють відмінну від інших думку і в зв'язку з цим відчувають тиск з боку своїх однолітків;
- отримання максимальної користі з хобі, конкретних захоплень та індивідуальних нахилів;
- максимальне заохочення дітей до спільної діяльності;
- доброзичливості, довіри і уважності до людей, готовності до співпраці і дружби , надання допомоги тим, хто її потребує;
- емпатії і співпереживання, емоційно-моральній чуйності;
- засвоєнню основних моральних норм (взаємодопомоги , правдивості, чесності, відповідальності);

- при формуванні адекватної позитивної усвідомленої самооцінки; ціннісних орієнтирів і смислів навчальної діяльності на основі розвитку пізнавальних інтересів, навчальних мотивів; мотивів досягнення і соціального визнання і інших особистісних дій [8, 186].

Батьки разом з учителями та адміністрацією гімназії мають спільну мету — щаслива і успішна дитина. Тому стосунки між цими 3-ма категоріями побудовані, насамперед, на співпраці, взаєморозумінні й бажанні разом йти до спільної мети.

Модель формування психологічного благополуччя особистості при плануванні роботи враховує напрямки діяльності з усіма категоріями:

Так, організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища з учителями передбачає такі напрямки діяльності як просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Обговорення та формулювання психолого-педагогічних вимог щодо створення безпечного освітнього середовища;
- Координування зусиль всіх учасників корекційно-розвивального процесу щодо забезпечення системного і комплексного підходу до формування психологічного благополуччя особистості учнів;
- Формування у педагогів мотиваційної основи, націленої на підтримку психологічного благополуччя.

Організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища з батьками передбачає такі напрямки діяльності як просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Просвітництво з питань формування психологічного благополуччя;
- Формування батьківської відповідальності за здоровий розвиток і виховання дітей;
- Надання консультативної допомоги [60, 23].

Організація діяльності, щодо створення психологічно безпечного середовища із здобувачами освіти враховує такі напрямки діяльності як діагностика, профілактика, корекція, просвітництво, консультування при вирішенні наступних завдань:

- Проведення діагностики, з метою виявлення потреб, труднощів і проблем учнів;
- Організація розвиваючої та корекційної діяльності, спрямованої на формування психологічного благополуччя особистості учнів;
- Відстеження динаміки змін в рівні формування психологічного благополуччя особистості учнів;
- Організація здоров'язберігаючої середовища[60, 33].

При цьому здійснюється забезпечення управлінських, організаційних та методичних умов.

Основними методично – організаційними умовами здійснення психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу є:

- проведення системи психологічних занять та тренінгів з усіма учасниками освітнього середовища школи: учнями, вчителями, батьками.
- реалізація програми психологічного супроводу для кожного з суб'єктів навчально-виховного процесу ,яка включає групові дискусії та вправи з питань безпечної психологічної взаємодії, ненасильницької комунікації, наслідків психологічного насильства з метою особистісного зростання;
- співвідношення змісту конкретної програми супроводу з проблемами вікового і професійного розвитку її учасників. використання гуманістично-орієнтованих технологій і норм особистісного розвитку, в основі яких лежить процес взаємодії, що призводить до зниження нервово-психічної напруги, підвищує здатність до саморегуляції, сприяє підвищенню психічного здоров'я.

1.3. Психологічна безпека освітнього середовища і характер спілкування її учасників

Освітня безпека: психологічні та освітні аспекти за останнє десятиліття безпеку стала одним з найважливіших понять практично у всіх аспектах життя сучасної людини. В освіті це головний критерій успішного освітнього процесу, його цілісності і послідовності, а також розвитку гуманістичної, орієнтованої на учня і комфортного освітнього середовища для дітей.

Навчальний заклад (дитячий садок, школа, ліцей та ін.) - основна соціальне середовище для дітей. Тут формуються такі компетенції, як толерантність до інших людей, вміння жити з людьми різних культур і націй, відповідальність за свої дії, здатність брати участь в спільних рішеннях, врегулювати конфлікти без насильства. Але в той же час освітнє середовище освітніх установ може бути небезпечним для дітей та містити ризики і загрози для їх фізичного та матеріального благополуччя.

Психологічне здоров'я. Відсутність безпеки в освітньому середовищі негативно впливає на успішний розвиток особистості дитини та її самореалізацію. Дитина не завжди розуміє рівень небезпеки або не знає, як впоратися з існуючою загрозою. Загрози, небезпеки можуть виходити від природи (стихії, повені, торнадо, урагани, землетруси, пожежі, зсуви і т.д.), Від матеріального світу (вибухи газу в будинку, кришталю, небезпека матеріальних об'єктів - старих будинків, пошкоджена меблі і т.д.), від інших людей (дорослих, батьків, вчителів, однолітків в соціальному середовищі, Здобувачі освіти), від себе. Тому необхідна особлива педагогічна діяльність і педагогічна захист дітей.

У психології така категорія, як «безпека», використовується з 1920-х років. Згідно з концепціями гуманістичної психології (Абрахам Маслоу, Карл Роджерс та інші), прагнення до безпеки є однією з життєво важливих потреб людини. Маслоу підкреслює необхідність безпеки як одну з основних потреб

людини: люди прагнуть відчувати себе в безпеці, позбавлятися від страху і життєвих негараздів [32, 204].

Фромм сказав, що свобода від жорстоких соціальних, політичних, економічних і релігійних обмежень вимагає компенсації у вигляді почуття безпеки і приналежності до суспільства. Він припустив, що цей розрив між свободою і безпекою став причиною труднощів в людині.

Хорні в соціокультурній теорії особистості виділив 2 потреби дитинства: потреба задоволення і потреба в безпеці. [6, 13]. У розвитку дитини головна потреба - потреба в безпеці (щоб її любили і захищеною від небезпек і ворожого світу). А коли він не задоволений, виникає основна ворожість. В результаті дитина відчуває страх, безпорадність і провину, які з'являються у взаємодії з іншими людьми в сьогоденні і майбутньому.

У 1970-ті роки у виробничій та інженерній психології з'явився термін «психологічна безпека».

Це було пов'язано з «закономірностями діяльності людини в ситуаціях фізичної небезпеки і способами пошуку впевненості у власній безпеці» [20, 15].

В останні 15 років цей термін пов'язаний з організаційною психологією. Едмондсон, А. вказує, що психологічна безпека - це загальна переконаність в тому, що контекст безпечний для прийняття міжособистісних ризиків. У психологічно безпечних командах члени команди почуваються прийнятими і шанованими. Крім того, психологічна безпека залежить від того, як члени групи думають, що на них дивляться інші в групі, але довіру визначається тим, як один відноситься до іншого. Таким чином, вони роблять акцент на тому, що психологічна безпека зосереджена на повазі референтної групи [12, 14].

Психологічна безпека - це інтегральний термін, тому його можна розглядати:

- як процес: кожен раз, коли учасники соціального середовища зустрічаються один з одним, психологічна безпека розвивається заново;

- як умова, що забезпечує базовий захист і безпеку особистості і суспільства;
- як характеристика власної особистості. Це характеризує його захищеність від деструктивних впливів і внутрішній ресурс опору шкідливим діям [47, 324]

Термін «безпечне середовище навчання» в психолого-педагогічній науці та практиці з'явився порівняно недавно.

Коли в розвитку дитина йде здоровою, він відчуває себе впевнено і має психологічну стійкість в складних ситуаціях. Але коли дитина не вірить в успіх своїх дій, боїться приниження або відчуває втрату батьківської любові - все це означає, що потреби дитини в безпеці і захисті не задовольняються. У цьому випадку розвиток особистості може сповільнитися. Тому педагог повинен організувати таке середовище, яке допомагає дітям задовольнити основну потребу в безпеці, вчить, як справлятися з важкими ситуаціями, і показує свій власний шлях до досягнення внутрішньої стійкості.

В основі розробки концепції психолого-педагогічної безпеки освітнього середовища лежать певні поняття: небезпека, безпека, загрози, ризики, виклики, освітній інститут, освітнє середовище.

Ясвин стверджує, що освітнє середовище - це система впливів і умов формування особистості по заданому зразку, а також можливостей її розвитку, які містяться в соціальній і просторово-предметному середовищі [59, 5].

Але в чому різниця між небезпекою, ризиком і небезпекою в цій концепції?

Небезпека – це ймовірність заподіяння шкоди, яка визначається об'єктивними і суб'єктивними факторами.

Ризик – це ймовірність виникнення негативних наслідків власної діяльності людини.

Загроза – це сукупність умов і факторів, які ставлять під загрозу життєво важливі інтереси людини, суспільства і держави.

Основні фактори ризику в школі:

1. Стресо́ва тактика навчання;
2. Невідповідність методів і технологій навчання віком і функціональним можливостям здобувачів освіти;
3. Недостатня грамотність батьків в області здоров'я своїх дітей;
4. Дуже інтенсивний навчальний процес;
5. Передчасне дошкільний систематичне навчання;
6. Функціональна безграмотність вчителів в питаннях охорони та зміцнення здоров'я [59, 7].

Медична, психологічна та педагогічна практика показує, що велика кількість Здобувачі освіти знаходиться в стані хронічної втоми, що призводить до нервово-психологічному виснаження. Більш того, багато досліджень показали, що педагогічні помилки або неправильні педагогічні технології негативно впливають на свідомість дитини. Це призводить до психологічної дезадаптації, яка має такі наслідки, як

- Низький рівень пізнавальної активності;
- Низький рівень мотивації у навчальній діяльності;
- Нестійкість емоційної сфери;
- високий рівень тривожності;
- Перервані комунікативні навички.

Психологічно безпечна освітнє середовище допомагає уникнути такої психологічної дезадаптації.

Методологічні та теоретичні основи психологічної безпеки освітнього середовища представлені Баєва.

Баєва розглядає психологічно безпечне середовище як таке середовище, де більшість учасників (Здобувачі освіти, вчителі та батьки) позитивно ставляться до неї, мають високий індекс задоволеності взаємодією і захищеність від психологічного насильства [2,5].

Тер-Акопов пропонує більш широке визначення психологічної безпеки. За його уявленням, це такий внутрішній стан, що характеризується

відсутністю небезпеки для психіки людини і включає в себе комплекс конкретних дій по усуненню такої небезпеки [33, 17].

Мириманова зазначає, що психологічна безпека сучасного освітнього середовища безпосередньо пов'язана з конфліктністю і конфліктністю в цьому освітньому просторі [29,2]. Конфлікт може бути як фактором розвитку особистості, так і фактором психологічної безпеки/незахищеності. Шкільні конфлікти, особливо в підлітковому віці, пов'язані з насильством, агресією і приймають різні форми: образи, звинувачення, погрози, крики, сварки, бійки і т. д.

Також конфлікти супроводжуються сильним емоційним переживанням, яке призводить до певних стратегій поведінки. Неконструктивний конфлікт призводить до психологічного насильства

І знижує індекс психологічної безпеки. Психопрофілактика цих конфліктів, ризиків і загроз може бути одним з найважливіших підстав для моделювання психологічно безпечної освітнього середовища.

Психологічна безпека також є показником ефективності всього навчального закладу. Але розуміння психологічної безпеки як одного із способів педагогічної роботи не зовсім коректно. Психологічна безпека можлива тільки тоді, коли вся діяльність освітнього закладу вирішена ефективно, тоді для всіх її учасників буде психологічно безпечне середовище і почуття комфорту.

Категорія психологічної безпеки визначається Баєва в 3 аспектах:

- Як стан освітнього середовища, вільної від психологічного насильства у взаємодії, що свідчить про задоволення потреби в особистому довірчому спілкуванні, що має референціально значення і підтримує психічне здоров'я його учасників.
- Як система міжособистісних відносин, яка дає учасникам почуття приналежності (еталонне значення навколишнього середовища), переконує чоловіка в тому, що він нічого не загрожує

І зміцнює його психічне здоров'я.

- Як система заходів щодо запобігання загроз продуктивному розвитку особистості.

Сьогодні деякі дослідники, розглядаючи вплив процесів соціального середовища на людину, підтримують такий тип спілкування, як внутрішньоособистісний спілкування.

Баєва стверджує, що внутрішньоособистісний спілкування – один з позитивних результатів психічного розвитку людини, який показує темпи його особистісного зростання.

Вони пропонують розглядати внутрішньоособистісне спілкування як можливий індикатор розвитку особистості в освітньому середовищі. Ефективне внутрішньоособистісне спілкування яке призводить до самоактуалізації, можливо тільки в психологічно безпечному середовищі.

Критеріями безпеки освітнього середовища є:

- Задоволеність навчальним процесом;
- Комфортність освітнього середовища;
- Психосоціальна і правовий захист всіх учасників освітнього процесу на всіх рівнях;
- Розуміння того, що дитина - це суб'єкт власного розвитку;
- Психолого-педагогічна культура вчителів, співробітників, адміністрації навчального закладу;
- Соціальна творчість Здобувачі освіти як умова позитивної соціалізації;
- Добре сформована, об'єктивна оцінка і самооцінка усіма учасниками освітнього середовища в атмосфері турботи, захисту, благополуччя і свободи вибору в діяльності і спілкуванні.

Але трьома основними критеріями психологічної безпеки є: відсутність психологічного насильства у взаємодії, задоволення потреби в особистому довірчому спілкуванні і референціально значення цього середовища, що підтримує психічне здоров'я її учасників.

Педагогічна безпека освітнього середовища - це система педагогічних прийомів, яка допомагає організувати середу, вільну від загроз фізичному і психічному здоров'ю її учасників (в першу чергу, учнів і вчителів) [52, 2]. Килимів вважає школу стрессогенною зоною. Тому що, по суті, там все регулюється і визначається особливими правилами, а його учасники мають кілька змінних поведінки в цих межах. Тому необхідно дати Здобувачі освіти і вчителям технологію безпечної взаємодії в насильницькому освітньому просторі.

Освітнє середовище - це не тільки фізичний простір навчального закладу (його фізичний стан, колір, дизайн, організація і т.д.), а й взаємини, а також діяльність здобувачів освіти і викладачів в цьому середовищі. Але якщо вчитель занадто авторитарний, будь він прекрасним вчителем-наставником, його алгоритм роботи викличе деякі проблеми у взаєминах і в мотивації учня. Якщо вчитель буде занадто гуманним, це також викличе напруженість в освітньому середовищі, тому що в короткі терміни вчителі повинні дати учням велику програму базової освіти. Навчання стає насильницьким через момент, коли здобувач освіти усвідомлює, що отримана інформація вимагає зусиль для збереження, передачі і засвоєння. Більшість учнів не розуміють, навіщо їм витратити час і сили на засвоєння абсолютно непотрібних (на їхню думку) знань. Тому необхідно знайти оптимальний спосіб передачі знань учням і вчителям.

Педагогічна захист може здійснюватися безпосередньо або вживати профілактичних форми.

Безпосередній педагогічний захист - це система дій, що здійснюється вчителем за допомогою втручання в складні або небезпечні для дитини ситуації, коли існує загроза життю, здоров'ю або розумовими здібностями або коли існує необхідність негайного захисту прав і гідності дитини [38, 52]. Це спільна діяльність вчителя і учня, спрямована на пошук певних шляхів для розуміння ситуації і досягнення такого результату, при якому немає

необхідності в зовнішній захист. При прямому контакті з учнем вчитель пояснює, направляє дитини на роздуми.

Про безпеки і знаходить шляхи вирішення виниклої проблеми. Безпосередня педагогічна захист на практиці здійснюється у випадках фізичного, психологічного насильства, моральної жорстокості шляхом негайного припинення негативних дій, залучення компетентних органів, направлення дитини в

Профілактична педагогічна захист – це такі методи, при яких вчитель дозволяє небезпечну і складну ситуацію без прямого втручання в неї. До профілактичних заходів можна віднести, наприклад, залучення батьків дитини до занять в класі.

Превентивний захист передбачає створення в колективі безпечного середовища, що виключає можливість піддатися загрозам з боку однолітків в майбутньому.

Дослідження, що проводилося для визначення індексу психологічної безпеки в різних школах. До вибірки увійшли учні чотирьох московських шкіл у віці 12-15 років. Школи були розділені на 2 групи: низький індекс психологічної безпеки і високий рівень [24, 285].

З'ясувалося, що в школах з низьким рівнем психологічної безпеки взаємодію учнів з однолітками було неоднозначним. З одного боку, була свобода в спілкуванні, і підлітки могли висловлювати всі свої почуття і думки. З іншого боку, спостерігалися тенденції до незнання точки зору інших людей.

Демонстративне лідерство. Здобувачі освіти відстоювали виключно свої інтереси і проявляли агресивність в індивідуальній діяльності. Досягнення власних інтересів для них важливіше міжособистісних відносин. Дуже часто поведінка учнів була викликана негативними емоціями, образами, намірами завдати шкоди іншому підлітку, або вони маніпулювали іншими.

Таку амбівалентну поведінку здобувачі освіти по відношенню один до одного відбивається в їх образі освітнього середовища. Підлітки думали, що це психологічно небезпечно, некомфортно, вони не відчували себе захищеними від психологічного насильства, але вже задоволені цим. Тож, можна стверджувати, що вчителі непослідовні в своїх педагогічних методах.

Це призводить до «політики подвійних стандартів» у спілкуванні і встановлення агресивності і ворожості як норми поведінки.

Отже, ми бачимо, що у взаємодії з однолітками існує психологічне насильство, яке призводить до зниження еталонності освітнього середовища.

Відносини з вчителями також були неоднозначними. З одного боку, учні відзначили довіру, чесність і допомогу в спілкуванні з дорослими. З іншого боку, підлітки також вказували на такі проблеми спілкування, як агресивність, нерозуміння, спотворене судження вчителів. Ці результати можуть бути пов'язані, перш за все, з професійною деформацією вчителів, а також з тим, що вчителі не встигають за стрімко змінюються підлітками.

Відсутність цікавої виховної діяльності з сильною просоціальною орієнтацією знижує задоволеність учнів освітнім середовищем і збільшує прояв психологічного насильства, агресивності і неконструктивних конфліктів у взаємодії.

У шкіл з низьким рівнем психологічної безпеки учні не залучаються до шкільного життя.

У шкіл з високим рівнем психологічної безпеки учні були більш залучені в шкільне життя. Учні називають позитивні зміни у своєму характері і особистості впливом школи. Вони відзначили, що їх комунікативні навички, розвиток особистості та впевненість в собі виростили.

Здобувачі освіти описали свої відносини з іншими як довірчі, справжні і повні свободи в самовираженні. Рівень конфлікту був низьким, спілкування було дуже корисним і підтримує. Здобувачі освіти намагалися слухати один одного, співпрацювати і проявляли терпимість в спілкуванні. Рівень груповий конкуренції там був дуже низьким.

Учні цих шкіл описали свої відносини з вчителями як дружні і привітні. Ці відносини відрізнялися чесністю, ввічливістю; не було негативної оцінки особистості дітей вчителями; вони намагаються прислухатися до думки здобувачів освіти.

Дорослі не намагаються змінити особистість підлітка насильницьким, яке вказує або авторитарним способом, а демонструють здатності підлітка і шляхи його розвитку. Учні відчують беззастережне визнання вчителів і відчують своє право на унікальність. І мотивація до навчання там була висока.

Але з іншого боку вчителя в цих школах схильні до педагогічних маніпуляцій, і учні це відчують. У педагогічних кадрах виявилась схильність орієнтуватися на педагогічні дії не за бажанням дитячого співтовариства, а за власними уявленнями, що потрібно підліткам.

Ми припускаємо, що це пов'язано з позицією вчителя у взаєминах з учнями. Спілкуванні вчителя є втіленням авторитету і знань. У цьому випадку немає відносин «обличчям до обличчя» з підлітками і в складних ситуаціях (підготовка до іспиту або до значимим дій) і іноді підлітки сприймають таку поведінку як неповагу. Ще одна причина в тому, що вчителі мають образ ідеальних учнів.

Але, намагаючись відповідати цьому ідеалу, вони забувають про справжніх учнів і не встигають за надзвичайно мінливими підлітками. В даний час ми розглядаємо таку поведінку як ризик психологічної безпеки, який в разі продовження і стійкості такої поведінки з боку вчителів може перерости в загрозу як психологічної безпеки школи, так і стабільності освітньої системи в цілому.

Таким чином, ми бачимо, що психологічно безпечне середовище впливає на навчальну активність здобувачів освіти, на їх особистісний розвиток і самореалізацію.

Для забезпечення безпеки в освітньому середовищі необхідно вирішити такі завдання:

- Організація навчання, орієнтованого на учня, з урахуванням індивідуальних психофізіологічних і соціальних здібностей учнів;
- Формування особистих потреб і профорієнтації з урахуванням знання індивідуальних особливостей і можливостей здобувачів освіти.
- Контроль здоров'я та адаптація учнів до навчального закладу;
- Організація дозвілля, корекційних і реабілітаційних заходів для учнів та викладачів.
- Підбір оптимальних освітніх технологій, планів уроків з урахуванням віку, статі, психологічним складом, оточення;
- Розвиток необроблених талантів і творчих здібностей кожної дитини, підлітка, молоді, реалізація своїх здібностей і здібностей в різних сферах людської діяльності і спілкування
- Оптимізація психологічного стану дітей та викладачів.

1.4. Принципи створення психологічної безпеки освітнього середовища

Забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища, охорона і підтримка психічного здоров'я учасників освітнього середовища є пріоритетним напрямком діяльності служби психологічного супроводу в галузі освіти. Для забезпечення психологічної безпеки в освіті необхідно спиратися на існуючі принципи створення психологічної безпеки. В даний час існує декілька принципів створення психологічної безпеки в освітньому середовищі.

Перший принцип опори на розвиток освіти, головна мета якого не навчання, а особистісний розвиток, розвиток фізичної, емоційної, інтелектуальної, соціальної і духовної сфер свідомості. В основі такого освітнього процесу знаходиться логіка взаємодії, а не впливу. У структурі даного принципу першорядне значення відводиться «розвиває вихованню», що розуміється як надання допомоги і підтримки в особистісному розвитку,

через збагачення психологічних ресурсів освітнього середовища. З точки зору М. Раудсепп, освітнє середовище є джерелом соціальної підтримки з об'єктивно позитивними ефектами (наприклад, особистісний розвиток, адаптація) або суб'єктивні ефекти (наприклад, відчуття благополуччя, відповідальності) соціальної підтримки. Соціальна підтримка включає в себе потенційні ресурси соціальних зв'язків, тобто включеність суб'єкта в спільності і групи, зв'язку зі значущими іншими, так звана «підтримка соціальних мереж». Раудсепп М. Вважає, що в освітньому середовищі повинні полягати все п'ять головних типів соціальної підтримки:

1. Емоційна підтримка: особистісне довірче спілкування, вираз близькості, емпатії, дбайливості, розуміння, симпатії, надання міжособистісного комфорту і безпеки, афективної зв'язку, недирективне спілкування;

2. Інформаційна підтримка: поради, аналіз ситуації, зворотний зв'язок, інформація, яка допомагає вирішувати проблеми;

3. Статусна підтримка: вираз прийняття, схвалення, поваги, надання можливості для позитивного соціального порівняння, підтримка самоповаги суб'єкта, інформація, потрібна для самооцінки, визнання індивідуальності;

4. Інструментальна підтримка: послуги, матеріальна і практична допомога в досягненні мети, вирішенні проблеми, подолання кризи і т.д. ;

5. Сузір'я підтримка: позитивна неспецифічна інтеракція, дружнє спілкування, спільне проведення часу, відволікання від стресора і т.д. [23, 301].

У ряді робіт говориться про педагогічної підтримки, метою якої є усунення перешкод, що заважають успішному самостійного просування дитини в освіті: навчанні, вихованні, саморозвитку. Перебуваючи в мікросередовищі, яка його оточує, в сім'ї, в класі - дитина постійно відчуває вплив на свій внутрішній світ. Ці впливи виявляються часто дуже суперечливими, і вони не завжди «працюють» на перетворення основних цінностей життя і культури в соб державні недержавні цінності школяра,

направлено не стимулюють розвиток його здібностей, а в теперішній соціально-культурній обстановці часом безпосередньо сприяють укоріненню в його свідомості псевдоценностей. У цих умовах зростає роль школи не тільки у визначенні соціально цінних психічних властивостей, які можуть і повинні бути сформовані у школярів, а й в координації і коригування впливів на учнів інших спільнот, які всі разом утворюють мікросередовище його розвитку.

Виконання цього завдання передбачає всебічне оцінювання умов життя кожного конкретного учня, найбільш дієвих джерел впливу на нього і формування у нього картини світу, в якій панують відносини, типові для нього способи поведінки. Це фактично завжди означає аналіз соціального мікросередовища учня і подальшу роботу по посиленню дії одних складових цього середовища, нейтралізацію дії інших, а часто і внесення в цю середу таких факторів, яких в ній не було. При цьому при плануванні і здійсненні виховних впливів, в тому числі і тих, за допомогою яких змінюється мікросередовище школяра, необхідно постійно робити поправку на вік, стать, індивідуально-особистісні та суб'єктнодеятельностні особливості учнів і не покладати великих надій на формування фактора діяльності або фактора відносин, якщо залишається невідомо, який психологічний відгомін вони отримують у внутрішньому світі школяра, тут мається на увазі не розуміння окремо кожної зі складових психіку школяра характеристик, хоча і це теж потрібно, а схоплювання, так би мовити, «основний мелодії», яка є типовою для внутрішнього світу даної дитини, глибоке проникнення в психологію кожного конкретного учня. Для того, щоб був успіх в діяльності школи як виховної системи, що організує, координує і коректує складний процес формування та розвитку особистості, необхідно враховувати основні положення, які на словах приймаються багатьма вчителями і батьками, а на ділі реалізуються лише одиницями з них.

Першим таким становищем є різке посилення уваги до суті психологічного фактора і його місця і ролі в школі як виховній системі.

Значення урахування цього чинника при управлінні процесом виховання добре розуміли А.С. Макаренко і В.О. Сухомлинський, які не тільки застосовували досягнення психологічної науки в своїй роботі, але і внесли оригінальний внесок в розвиток педагогічної та соціальної психології.

Другий принцип, виходячи з якого необхідно проектувати психологічно безпечне середовище школи - принцип психологічного захисту особистості кожного суб'єкта навчально-виховного процесу. Реалізацією даного принципу є усунення психологічного насильства у взаємодії. Незахищений повинен отримати ресурс, психологічну підтримку та захист прав на безпечну взаємодію. Виходячи з якого необхідно проектувати психологічно безпечне середовище школи - принцип психологічного захисту особистості кожного суб'єкта навчально-виховного процесу, реалізацією даного принципу є усунення психологічного насильства у взаємодії. Незахищений повинен отримати ресурс, психологічну підтримку та захист прав на безпечне взаємодія. виходячи з якого необхідно проектувати психологічно безпечне середовище школи – принцип психологічного захисту особистості кожного суб'єкта навчально-виховного процесу, реалізацією даного принципу є усунення психологічного насильства у взаємодії. Незахищений повинен отримати ресурс, психологічну підтримку та захист прав на безпечне взаємодія.

Проблема захищеності і права має певну традицію в психолого-педагогічних дослідженнях. Дослідники вважають, що однією з найважливіших філософських і педагогічних проблем в усі часи була проблема свободи людини взагалі і свобода дитини виховному процесі, зокрема Газман О.С. зауважує, що і історії гуманістичної педагогіки яскраво виділяються три провідних ідеї, «які отримали нове дихання в ХХ столітті: ідея вільного розвитку дитини (педагоги епохи Відродження, Просвітництва, соціалісти-утопісти), ідея ставлення до дитини як до мети, а не засобу (І. Кант), ідея пристосування виховного процесу до природи дитини (Ж. Руссо, Л.Н. Толстой)» [18, 59]. Саме ці ідеї отримали свій розвиток в особистісно-

орієнтованому підході, концепції дитиноцентризму, категоріях «розвивальне навчання» і «розвиваюча освітнє середовище», кожна з яких має свою інтерпретацію, і, як правило, прямо або побічно зачіпає проблеми захищеності, свободи, права. Дійсно, певна свобода необхідна для гармонії особистісного зростання дитини. Також не менш важливо визнання права дитини на вільне самовизначення і самоактуалізацію. Абсолютизація свободи не означає вседозволеності: можна робити все, що не порушує прав оточуючих і не завдає утисків свободи іншого. Узагальнюючи основні сутнісні характеристики вільного виховання, Г.Б. Корнетов перераховує наступні: «... По-перше, віра в творчі сили дитини і його прагнення до саморозвитку; по-друге, переконання в тому, що в основі повноцінного розвитку особистості лежить накопичення нею власного досвіду, на базі якого здійснюється становлення її людських якостей і властивостей; по-третє, ставка на внутрішню активність дитини, яка виключає авторитарну позицію виховання в педагогічному процесі; по-четверте, різка критика педагогічного традиціоналізму за авторитаризм і насильство над природою дитини; по-п'яте, створення необхідних умов для самореалізації дитини як головний засіб перетворення суспільства» [4, 60].

Формулюючи принцип психологічного захисту, як підставу для моделювання психологічної безпеки в освітньому середовищі школи, підкреслимо, що розглядаємо його більш широко. Даний принцип має на увазі як захищеність і психологічну підтримку дитини, так і аналогічне ставлення до педагога і батьків, як рівноправним учасникам навчально-виховного процесу. Саме в цьому суть педагогічної взаємодії в психологічно безпечній освітньому середовищі, в цьому проявляється «подієва спільність» (В. І. Слободчиков), коли освітнє середовище створюється кожен раз заново при зустрічі навчає і навчається.

Однією з характеристик освітнього середовища є наявність спеціально організованих умов для формування особистості, включених в соціальне оточення. Ця характеристика послужила підставою для формулювання

третього принципу, ґрунтуючись на якому можливо моделювати психологічну безпеку освітнього середовища школи - допомога у формуванні соціально-психологічної вмілості. Під соціально-психологічної умелостью розуміється набір умінь, що дає можливість компетентного вибору особистістю свого життєвого шляху, самостійного вирішення проблем, вміння аналізувати ситуацію і вибирати відповідну поведінку, що не ущемляє свободи і гідності іншої, що виключає психологічне насильство і сприяє саморозвитку особистості.

Принцип соціально-психологічної вмілості, що передбачає наявність психологічних програм, що передають набір життєво важливих умінь і систему безпечного взаємодії, одночасно сприяє розробці технологій професійного гуманізму, і в цьому плані певною мірою виконує функцію захисту педагога. Педагог в особистісно-орієнтованому навчанні спілкується з учнів не на рівні особистісного взаємодії, користується як інструментом своєю індивідуальністю. Відповідно, і учень при цьому не просто отримує знання, вміння і навички, а його індивідуальність піддається глибшому формуванню впливу. Якщо педагог займається особистісно-орієнтованому навчанням, то його психогігієна (особистісний розвиток і професійні вміння) перестають бути його особистою справою і стають необхідною умовою роботи.

Принцип соціально-психологічної вмілості дозволяє здійснити психологічну профілактику і корекцію стану вивченої безпорадності. Фахівці вважають, що в сучасному мінливому суспільстві часто зустрічаються люди, які мають суттєві труднощі у виборі своєї поведінки, відносин, способів реагування. Їх відповіддю на виклики реальності є репресивне навчання, в структурі якого можна виділити психологічне насильство. Було доведено, що захистом від навченої безпорадності «служить досвід перемог, тобто досвід станів і поведінки у випадках, коли вдається контролювати ситуацію» [6, с. 190]. Вивчена безпорадність є ще однією загрозою в освітньому середовищі з низьким рівнем психологічної безпеки.

Принцип соціально-психологічної вмілості повинен забезпечити підтримку і допомогу в розвитку, як учневі, так і вчителю. Отже, розглянуті вище принципи створення психологічної безпеки носять комплексний характер взаємозв'язку забезпечення безпеки учасників освітнього простору.

1.5. Забезпечення психологічно безпечної і комфортної середовища в освітній установі

Забезпечення психологічно безпечної і комфортної середовища в освітній установі завданням соціально-психологічної практики в системі освіти є захист суспільства від нових проблем, а звідси впливають найважливіші напрямки роботи по створенню психологічно безпечної і комфортної освітнього середовища. І. Психологічна профілактика - сприяння повноцінному розвитку особистості всіх учасників навчально-виховного процесу, попередження можливих особистісних деформацій у процесі взаємодії, допомога в усвідомленні деструктивного впливу психологічного насильства.

В результаті здійснення психопрофілактичної роботи підвищується соціально-психологічна компетентність учасників навчально-виховного процесу, виробляються правила їх безпечної взаємодії. Завдання даного напрямку визначаються необхідністю формувати у педагогів і дітей потреба в психологічних знаннях, бажання використовувати їх в роботі з дитиною або в інтересах власного розвитку, створювати умови для повноцінного психічного розвитку дитини на кожному віковому етапі, своєчасно попереджати можливі порушення в становленні особистості та інтелекту. Психопрофілактична робота проводиться переважно з членами педагогічного колективу, батьками та іншими дорослими, які впливають на формування особистості дитини, підлітка.

Профілактика передбачає реалізацію наступних принципів: створювати умови для повноцінного психічного розвитку дитини на кожному віковому етапі, своєчасно попереджати можливі порушення в становленні особистості та інтелекту. Психопрофілактична робота проводиться переважно з членами педагогічного колективу, батьками та іншими дорослими, які впливають на формування особистості дитини, підлітка. Профілактика передбачає реалізацію наступних принципів: створювати умови для повноцінного психічного розвитку дитини на кожному віковому етапі, своєчасно попереджати можливі порушення в становленні особистості та інтелекту.

Психопрофілактична робота проводиться переважно з членами педагогічного колективу, батьками та іншими дорослими, які впливають на формування особистості дитини, підлітка. Профілактика передбачає реалізацію наступних принципів:

- комплексність;
- адресність;
- масовість;
- позитивність інформації;
- мінімізація негативних наслідків;
- особиста зацікавленість і відповідальність учасників;
- максимальна активність особистості;
- спрямованість у майбутнє [33, 151].

Існують різні форми психолого-педагогічної профілактичної роботи.

1. Організація соціального середовища передбачає вплив на соціальні чинники для створення психологічно безпечного і комфортного середовища. Цей вплив може бути направлено на суспільство в цілому (створення громадської думки по відношенню до освітніх установ і тим, що відбувається в них процесів), на конкретну соціальну групу (сім'я, школа, клас) або на конкретну особу. Організація соціального середовища може включати

створення соціальної реклами, роботу з субкультурою, волонтерський рух, що припускає залучення людей до роботи по створенню безпечної і комфортної середовища освітніх установ.

2. Інформування про сутність психологічно безпечної і комфортної освітнього середовища і специфіку її впливу на соматичне і психологічне здоров'я. Інформування здійснюється у формі лекцій, бесід, розповсюдження спеціальної літератури, фільмів. «Суть підходу полягає в спробі впливу на когнітивні процеси особистості з метою підвищення її здатності до прийняття конструктивних рішень» [33, 111]. Інформація повинна бути спрямована не тільки на обговорення наслідків різних загроз в освітній установі, але, головне, на вироблення в учасників освітнього процесу активної особистісної позиції щодо безпечної освітнього середовища. Важливо, щоб інформація надавалась своєчасно, відповідно до вікових, гендерних та іншими особливостями. Інформування є більш ефективною роботою з педагогами та батьками.

3. Активне соціальне навчання соціально важливих навичок, що реалізовується переважно у формі групової роботи. Активне соціальне навчання, пробуджуючи інтерес до психічних явищ, що визначає і супроводжуючим спілкування людей, сприяє усвідомленому формуванню ідеальних моделей духовного життя - своєрідної культури психічної діяльності. Активне соціальне навчання соціально-важливих навичок розглядається також як самостійний вид допомоги при створенні психологічно безпечного середовища.

4. Організація здорового способу життя виходить з уявлень про особисту відповідальність за здоров'я, гармонію з навколишнім світом і своїм організмом. Уміння людини досягати оптимального стану і успішно протистояти несприятливим факторам середовища вважається особливо цінним. Здоровий стиль життя передбачає здорове харчування, регулярні фізичні навантаження, дотримання режиму праці та відпочинку, спілкування

з природою, виключення надмірностей. Такий стиль заснований на екологічному мисленні і істотно залежить від рівня розвитку суспільства.

5. Активізація особистісних ресурсів. В якості таких ресурсів можуть виступати активні заняття спортом, творче самовираження, участь в групах спілкування та особистісного зростання тощо. Вони забезпечують активність особистості, її здоров'я і стійкість до негативного зовнішнього впливу.

6. Мінімізація негативних наслідків від загроз в освітньому середовищі використовується у випадках, коли ці наслідки вже є, і спрямована на профілактику рецидивів або їх негативних наслідків. Прикладами можуть бути отримання педагогами, батьками або дітьми необхідної інформації, надання їм своєчасної психологічної, соціальної, медичної та іншої допомоги.

В цілому, безсумнівна необхідність і результативність психолого-педагогічної профілактики психологічно безпечної і комфортної освітнього середовища. Але вона обов'язково повинна бути екологічною, враховувати інтереси учасників, активізувати особистісні ресурси, бути систематичною і послідовною. Профілактична робота може здійснюватися в груповій та індивідуальній формі, використовуватися при роботі з різними віковими категоріями та соціальними групами. Для її реалізації часто використовуються активні методи соціально-психологічного навчання: дискусії, тренінги, рольові ігри, моделювання ефективного соціального поведінки, психотерапевтичні методики. Залежно від використовуваних методів робота може здійснюватися у формі масових акцій, тренінгів, освітніх програм, психологічного консультування, кризової допомоги та психотерапії.

Психологічне консультування – надання допомоги учасникам навчально-виховного процесу в самопізнанні, позитивному самосприйнятті, адаптації до важких життєвих умов, досягненні емоційної комфортності, побудові конструктивних міжособистісних відносин. Психологічне консультування розглядається як особливий вид соціального і

міжособистісного впливу, спрямованого на надання психологічної допомоги клієнту, в якому спеціально навчений, компетентний і забезпечений відповідними соціальними повноваженнями консультант допомагає клієнту у вирішенні його проблем і труднощів психологічного характеру.

Мета консультування – допомогти клієнтам зрозуміти, що відбувається в їхньому життєвому просторі і осмислено досягти поставленої мети на основі усвідомленого вибору при вирішенні проблем емоційного і міжособистісного характеру. Кількість присутніх клієнтів дозволяє визначити індивідуальну і групову форми психотерапії і психологічного консультування.

Переваги індивідуальної форми – інтенсивність роботи над проблемою, можливість більш швидкого просування, більш ретельний облік індивідуальних особливостей клієнта, більша відкритість клієнта.

Групову форму відрізняють наступні переваги:

- можливість отримання зворотного зв'язку;
- отримання клієнтами емоційної підтримки та прийняття з боку інших учасників групи, що мають схожі проблеми; набуття вмінь і навичок через спілкування і взаємодія з рівними партнерами;
- економічна вигода.

Вибір форми роботи обумовлюється бажанням клієнта, його індивідуальними особливостями, характером опрацьовують проблем, вибором методу роботи і ін.

Характер спілкування між фахівцем і клієнтом дозволяє виділити такі форми психологічного консультування, як очне (безпосередній контакт з клієнтом) і заочне або дистанційне консультування (телефон довіри, електронна пошта).

Психологічна корекція - активне психолого-педагогічний вплив, спрямоване на усунення відхилень в особистісному і професійному розвитку, гармонізацію психічного здоров'я і усунення деформацій.

Психолого-педагогічна корекція - це форма спільної професійної діяльності педагога, психолога і батьків, заснована на системі психологічних впливів з метою виправлення порушень психічного розвитку з опорою на знання вікової, соціокультурної і індивідуальної норм розвитку.

Корекційні заходи можна класифікувати за різними підставами.

1. За характером спрямованості: - симптоматична корекція - короткочасний вплив з метою зняття гострих симптомів відхилень у розвитку; - каузальна корекція (причинний) - спрямована на джерела і причини відхилень.

2. За змістом розрізняють корекцію пізнавальної сфери, особистості, афективно-вольової сфери, поведінки, міжособистісних відносин, внутрішньогрупових взаємин, дитячо-батьківських відносин.

3. За формою роботи з клієнтом: - індивідуальна; - групова; - змішана індивідуально-групова форма.

4. За наявності програми: - програмована; - імпровізована.

5. За характером управління коригуючими впливами: - директивна; - недирективна.

6. За тривалістю: - надкоротка (надшвидка) - триває хвилини або години і спрямована на вирішення актуальних ізольованих проблем і конфліктів; - коротка (швидка) - триває кілька годин і днів. Застосовується для вирішення актуальної проблеми; - тривала - триває місяці, в центрі уваги - особистісний зміст проблем; - сверждлительная - може тривати роки і зачіпає сфери свідомого і несвідомого.

7. За масштабом вирішуваних завдань: - загальна; - приватна; - спеціальна [33, 76].

Використання методу психолого-педагогічної корекції у процесі створення психологічно безпечного і комфортного освітнього середовища спрямоване на досягнення позитивних поведінкових змін і передбачає:

- формування конструктивної мотивації особистості;
- інтеграцію індивідуального досвіду;

- вдосконалення саморегуляції;
- підвищення стійкості до стресу і розширення ресурсів особистості;
- розширення соціальних зв'язків і позитивного соціального досвіду особистості;
- підвищення рівня соціальної адаптації;
- усунення дефіциту в поведінкових репертуарах;
- ослаблення або усунення неадекватної поведінки;
- зняття емоційної та фізичної напруги (релаксація) [28, 47].

При здійсненні психолого-педагогічної корекції слід враховувати ряд принципів побудови корекційних програм, що визначають стратегію і тактику, методи і засоби психологічного впливу.

1. Принцип системності корекційних, профілактичних і розвивальних завдань. Програма психологічного впливу повинна бути спрямована не просто на корекцію відхилень, на їх попередження, а й на створення сприятливих умов для найбільш повної реалізації потенційних можливостей гармонійного розвитку особистості.

2. Принцип єдності корекції і діагностики відображає цілісність процесу надання психологічної допомоги.

3. Принцип пріоритетності корекції каузального типу означає, що пріоритетною метою проведення корекційних заходів повинно стати усунення причин труднощів і порушень у розвитку.

4. Принцип обліку вікових і психологічних та індивідуальних особливостей узгоджує вимоги відповідності ходу психічного і особистісного розвитку клієнта нормативному розвитку і визнання унікальності конкретного шляху розвитку особистості.

5. Принцип комплексності методів психологічного впливу стверджує необхідність використання всього різноманіття методів, технік і прийомів з арсеналу практичної психології.

6. Принцип активного залучення найближчого соціального оточення до участі в корекційній програмі. Система відносини людини з близькими, особливо їх міжособистісних відносин і спілкування, форми спільної діяльності, способи її здійснення складають найважливіший компонент соціальної ситуації розвитку, визначають зону її найближчого розвитку.

7. Принцип опори на різні рівні організації психічних процесів. Так як розвиток гетерохронно, то при складанні корекційних програм необхідно спиратися на більш розвинені психічні процеси і використовувати методи, їх активізують.

8. Принцип програмованого навчання. Найбільш ефективно працюють програми, що складаються з ряду послідовних операцій, виконання яких спочатку з психологом, а потім самостійно призводить до формування необхідних умінь і дій.

9. Принцип ускладнення. Найбільш ефективна корекція, здійснювана на максимальному рівні труднощі для конкретної людини. Це дозволяє підтримувати інтерес в корекційній роботі і дає можливість клієнту відчувати радість подолання.

10. Облік обсягу і ступеня різноманітності матеріалу. До нового матеріалу або збільшення його обсягу необхідно переходити тільки після відносної сформованості того чи іншого вміння. Збільшувати обсяг матеріалу і його різноманітність необхідно поступово.

11. Облік емоційної складності матеріалу. Проведені гри, заняття, вправи, пропонований матеріал повинні створювати сприятливий емоційний фон, стимулювати позитивні емоції. Корекційне заняття обов'язково має завершуватися на позитивному емоційному тлі [25, 302].

Психологічна реабілітація - вплив на учасників освітнього процесу, мобілізуюче особистісні адаптаційні механізми при переживанні психотравмуючих обставин. Психологічна реабілітація покликана вирішувати широке коло завдань психологічної допомоги, перш за все таких, як:

- нормалізація психічного стану;
- відновлення порушених психічних функцій;
- гармонізація Я-образу зі сформованою соціально-особистісною ситуацією;
- надання допомоги у встановленні конструктивних відносин з референтними особами і групами.

Соціально-психологічне навчання – активне групове вплив, спрямований на допомогу в засвоєнні ефективних способів і прийомів взаємодії, вільних від прояву психологічного насильства, що створює соціально-психологічну вправність, що реалізує принцип розвиваючого виховання і захищеності особистості і забезпечує підтримку у вирішенні вікових, життєвих і професійних проблем [39, 40].

Соціально-психологічне навчання відрізняється обов'язковим взаємодією учнів між собою, група (включаючи ведучого) стає моделлю для вивчення соціально-психологічних явищ і практичної лабораторією навичок, важливих в тому чи іншому виді діяльності. Активний груповий метод - спосіб планованої активізації комунікативних процесів у навчальній чи іншій цільовій групі, незалежно від змісту поставлених навчально-пізнавальних, творчих або психокорекційних завдань.

Активне соціальне навчання, пробуджуючи інтерес до психічних явищ, що визначає і супроводжуючим спілкування людей, сприяє усвідомленому формуванню ідеальних моделей духовного життя – своєї культури психічної діяльності. Часто активне соціальне навчання здійснюється у формі соціально-психологічного тренінгу, спрямованого на досягнення різних цілей (стійкість до негативного соціального впливу, тренінг асерсивності, формування життєвих навичок та ін.).

Тренінг визначається як багатофункціональний метод навмисних змін психологічних феноменів людини, групи і організації з метою гармонізації професійного та особистісного буття людини Л.А. Петровська розглядає соціально-психологічний тренінг «як засіб впливу, спрямований на розвиток

знань, соціальних установок, умінь і досвіду в області міжособистісного спілкування», «засіб розвитку компетентності в спілкуванні», «засіб психологічного впливу».

Використання соціально-психологічного тренінгу з метою навчання життєво важливих навичок відкриває наступні переваги:

- група розглядається як міні-модель соціуму, так як в групі створюється ситуація, в якій індивід проявляє всі ті ж відносини, установки, цінності, ті ж способи емоційного реагування і ті ж поведінкові реакції, що і в реальному житті;
- також група дає зворотний зв'язок щодо поведінки індивіда, і на підставі цього зворотного зв'язку він може усвідомлювати свої поведінкові установки і при необхідності змінювати їх на більш продуктивні;
- наявність групової динаміки, що розуміється як характеристика соціально-психологічних процесів і явищ, які відбуваються в групі в міру її розвитку і зміни і надають певний вплив на всіх учасників групи;
- можливість отримання емоційної підтримки та прийняття з боку інших учасників групи, що мають схожі проблеми;
- рольові стереотипи учасників групи, що дозволяють вибудувати міні-модель соціуму і здійснити проекції і переноси учасників; аналіз рольових стереотипів може допомогти учасникам усвідомити і скорегувати непродуктивні способи взаємодії та адаптації в середовищі;
- можливість навчання та придбання нових умінь, навичок, а також більш продуктивних і адаптивних способів взаємодії з оточуючими і способів вирішення виникаючих протиріч і проблем через спілкування і взаємодія з іншими рівними партнерами - членами групи;
- економічна вигода, тому що робота учасника в групі коштує дешевше, ніж індивідуальна терапія або консультування [34, 97].

В рамках роботи по організації психологічно безпечної і комфортної освітнього середовища працівники психологічної служби, як правило, здійснюють такі заходи:

1. проводять роботу по адаптації дітей до дитячого садка; дають батькам і вихователям рекомендації з надання допомоги дітям в адаптаційний період;

2. обстежують дітей при переході зі старшої групи в підготовчу (5 років) в плані їх підготовленості до шкільного навчання; пропонують батькам і вихователям методи занять з дитиною з метою ліквідації за майбутній рік можливих відставань і прогалин в підготовці до школи;

3. беруть участь в прийомі дітей до перших класів, визначають психологічну готовність до шкільного навчання з метою раннього виявлення можливих відхилень і їх корекції; пропонують батькам методи занять з дитиною для ліквідації прогалин у підготовці до школи; спільно з вчителями намічають програму індивідуальної роботи з дітьми з метою їх кращої адаптації до шкільного навчання і забезпечення всебічного і гармонійного розвитку в процесі шкільного навчання;

4. проводять психологічне обстеження дітей при переході з початкової школи в основну, в середню загальноосвітню і профільну, намічаючи спільно з учителями, вихователями, батьками програму індивідуальної роботи з дітьми з урахуванням їх готовності до навчання на новому етапі;

5. ведуть роботу щодо попередження у дітей психологічної перевантаження і невротичних зривів, пов'язаних з умовами життя, виховання і навчання;

6. організовують педагогічні консилиуми з метою психологічного аналізу поведінки і розвитку дитини, підлітка для якнайповнішого розкриття індивідуальних особливостей його особистості, нахилів, здібностей;

7. ведуть роботу зі створення сприятливого психологічного клімату в дитячому навчально-виховному закладі: оптимізують форми спілкування в педагогічному колективі (дорослий - дорослий); сприяють поліпшенню форм

спілкування педагогів з дітьми (дорослий - дитина); консультують педагогів, вихователів та інших працівників дитячих установ з широкого кола професійних і особистісних проблем;

8. сприяють розвитку комунікативних навичок професійної діяльності педагогів, здійснюють заходи щодо попередження та зняття психологічної перевантаженості членів педагогічного колективу;

9. проводять аналіз плану навчально-виховної роботи, що намічаються і проведених заходів, педагогічних впливів з точки зору їх відповідності віковим особливостям дітей, актуальним завданням їх розвитку. В.С. Єрмолаєва вказує, що інновації в системі освіти і виховання спрямовані в основному на дитину, практично не зачіпаючи педагогів.

При цьому педагоги несуть такі види психологічного навантаження, як:

- індивідуальна психологічна навантаження;
- виникає при виконанні своїх функціональних обов'язків, при взаємодії з батьками та дітьми, відвідування різних комісій і т.д.;
- групова психологічна навантаження - проявляється при взаємодії з колективом і його керівниками, тиск з боку колективу, відстоюванні своїх прав і обов'язків і т.д.;
- соціальна психологічне навантаження - випробовується при стані приреченості на низький матеріальний статус працівника, збільшуючись при загрозі затримки заробітної плати, думках «треба щось міняти, на щось зважитися, але куди я подінуся, кому я потрібна» [11, 37].

На думку Н.Г. Зотової, Н.В. Сава і інших, основним фактором стабільності психологічної безпеки освітнього середовища є позитивне і розвиваюче взаємодія педагога і учня, де педагог виступає як один з найголовніших підстав психологічної безпеки освітнього середовища. Повноцінна взаємодія педагога з учнем можливо тільки в атмосфері душевного комфорту і сприятливого соціально-психологічного клімату в

освітньому закладі, що підтримує і навіть ініціюючого процесу розвитку особистості і її психологічних потенціалів .

За даними деяких дослідників, в якості основних причин, що викликають труднощі роботи педагога і, як наслідок, є факторами дестабілізації психологічної безпеки освітнього середовища, можна виділити наступні:

- фактична відсутність «права на помилку»;
- недолік позитивного стимулювання праці;
- відсутність вільного часу і умов для повноцінного відпочинку і можливості відновитися після роботи;
- незадоволеність професійним статусом; - недооцінка професійної значущості з боку керівників, колег, батьків;
- відсутність можливості і умов для самовираження і самореалізації;
- нерозвиненість системи психологічної допомоги в освітньому закладі.

Дані причини можуть бути передумовою формування професійної деформації особистості педагога.

Таким чином, психологічно безпечною освітнім середовищем освітнього закладу можна вважати таке середовище, в якій більшість учасників мають позитивне ставлення до неї, високий рівень задоволеності характеристиками освітнього середовища і захищеності від психологічного насильства у взаємодії. Психологічно безпечна і комфортна освітнє середовище - це результат комплексного, системного, тривалого спеціально організованого психолого-педагогічного процесу, результат якого фіксується в наявності (створення):

- гуманістичної освітньої системи освітньої установи; - єдиного освітнього та виховного простору в навколишньому установі середовищі;
- включеності самого учня в освітній процес в суб'єктній позиції;

- наявності значущих для учня спільнот, що забезпечують задоволення його потреби в міжособистісному спілкуванні, що характеризуються общинним характером організації діяльності, наявністю відносин, заснованих на вимогливості та повазі один до одного.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СКЛАДОВИХ ПСИХОЛОГО-БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ

2.1. Організація та методика та дослідження

Для доведення гіпотези нашого дослідження та вирішення завдань нам необхідно дослідити складові психолого-безпечного середовища гімназії.

Наше емпіричне дослідження складалось з 2-х етапів.

На першому етапі було проведено моніторингове дослідження стану соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями, та вчителями й учнями за допомогою спеціально розроблених автором анкет.

На другому етапі було проведено дослідження емоційного інтелекту виявити рівень емоційного інтелекту та емоційної збудливості вчителів за допомогою анкети експрес-діагностики некерованої емоційної збудливості, розробленої В.Бойко та Методики діагностики «емоційного інтелекту» Н. Холла.

1-й етап моніторингове дослідження.

Метою моніторингового дослідження було визначення стану соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями, та вчителями й учнями; надання рекомендацій щодо формування позитивного соціально-психологічного клімату в колективі.

Завданнями емпіричного дослідження були:

- дослідити рівень соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями та вчителями й учнями загальноосвітніх навчальних закладів;
- оцінити стан соціально-психологічного клімату в колективі;

- визначити основні фактори, які впливають на формування позитивного соціально-психологічного клімату як у педагогічному колективі, так і у взаємодії вчителів та учнів;

- дослідити рівень емоційного інтелекту педагогічного колективу
- надати методичні рекомендації щодо формування позитивного соціально-психологічного клімату в колективі.

Об'єкт дослідження – педагогічні та учнівські колективи.

Предмет дослідження – стан соціально-психологічного клімату між адміністрацією та вчителями, між самими вчителями та вчителями й учнями.

Інструментарій дослідження:

1. Анкети:

а) Анкета 1 (для вчителів) – визначення стану соціально-психологічного клімату між учителями та адміністрацією загальноосвітнього навчального закладу.

б) Анкета 2 (для вчителів) – визначення стану соціально-психологічного клімату в учительському колективі.

в) Анкета 3 (для вчителів) – визначення стану соціально-психологічного клімату між учителями та учнями.

г) Анкета 4 (для учнів 10-11-х класів) – визначення соціально-психологічного клімату між учнями та вчителями.

У проведеному моніторинговому дослідженні взяли участь 740 респондентів, з них: 40 – учителі, 700 – учнів.

Відносини в системі «керівник-підлеглий» є одними з основних чинників, які впливають на емоційно-психологічний настрій колективу. Саме від здорового соціально-психологічного клімату між адміністрацією та підлеглими залежать доброзичливі взаємовідносини в колективі, готовність допомагати один одному. Не менш важливим чинником, який впливає на позитивний соціально-психологічний клімат у колективі, його згуртованість, є справедливе відношення керівника до всіх.

2.2. Аналіз результатів моніторингового дослідження психологічного клімату в педагогічному колективі

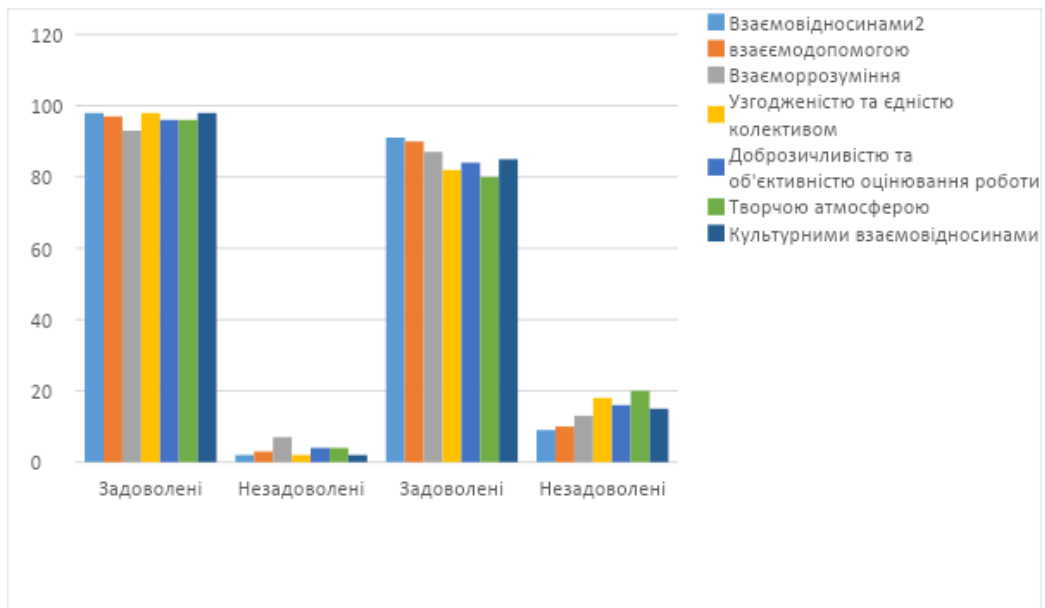

Рис.2.1. Рівень задоволеності взаємовідносинами між адміністрацією та вчителями

Проаналізувавши анкети вчителів обох районів, можна сказати, що більшість опитаних вважають, що в їхніх колективах переважають доброзичливі відносини, про що трактує рисунок 2.1.

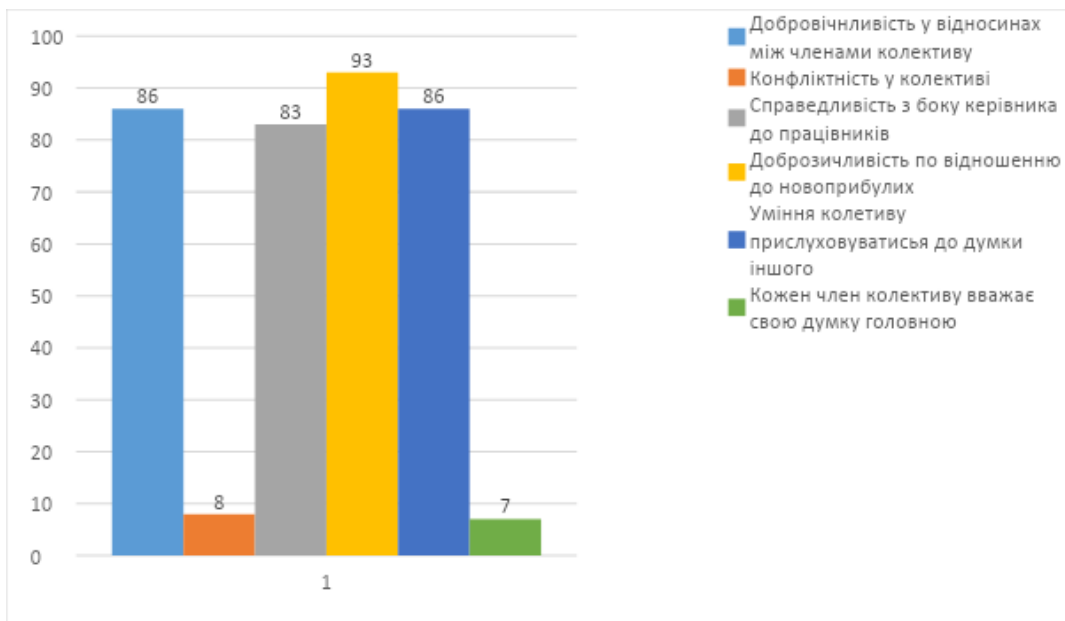

Рис. 2.2. Рівень взаємовідносин між учителями

Не менш важливим компонентом сприятливого соціально-психологічного клімату в загальноосвітніх навчальних закладах є взаємостосунки між учителями та учнями. Учительський колектив у тісних взаємостосунках з учнями мобілізує свої зусилля на розв'язання завдань виховання, розвитку, зміцнення здоров'я дітей. Увесь цей процес буде позитивно сприяти на школярів лише при умовах сприятливого соціально-психологічного клімату між ними та вчителями.

Порівнюючи показники анкет учителів та учнів, можна сказати, що більшість учителів (96%) вважають, що вони з повагою відносяться до учнів. І навпаки, до 75% учнів відмітили повагу до них з боку вчителів. Проте значний відсоток (25%) не в повній мірі задоволені відношенням до них з боку вчителів, це можна відстежити на малюнку 2.2.

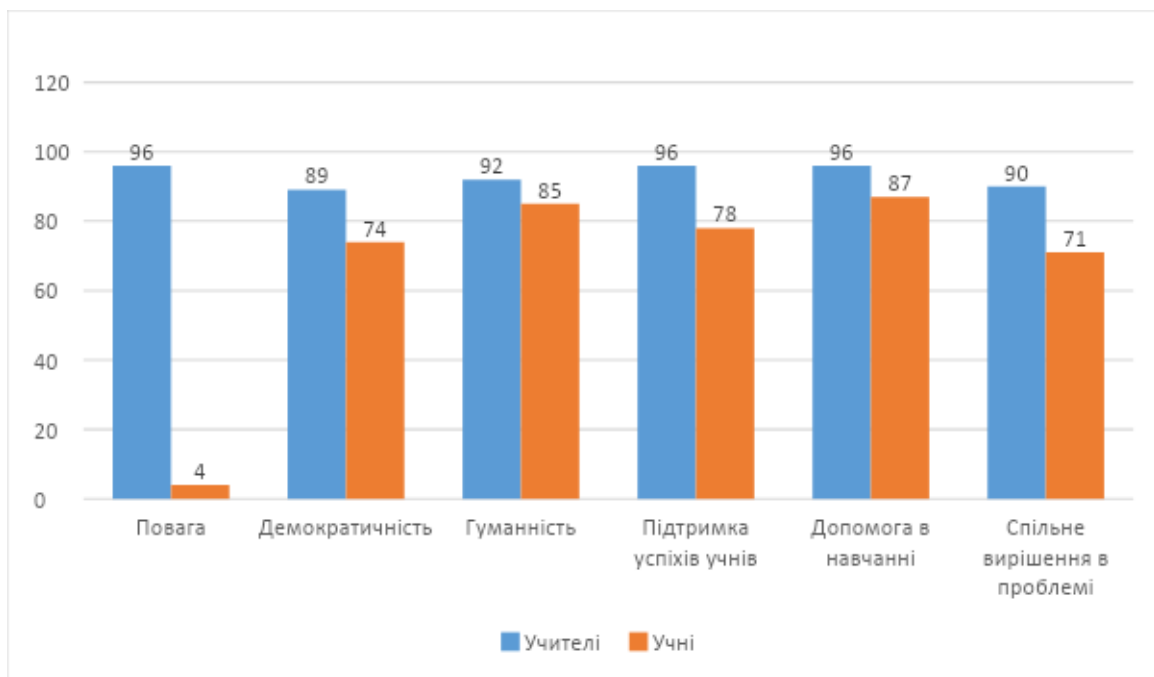

Рис. 2.3. Рівень взаємовідносин між учителями та учнями

Розглядаючи життєдіяльність колективу, слід зазначити, що основною і найбільш уживаною його характеристикою є соціально-психологічний клімат у колективі.

Узагальнюючи результати моніторингового дослідження, можна сказати, що серед показників, які характеризують позитивний соціально-

психологічний клімат між адміністрацією та підлеглими є те, що більшість задоволені тими взаємовідносинами, які склалися в педагогічному колективі. Позитивним є й той факт, що більшість готові до спільної співпраці та взаємодії. Водночас дослідження дозволило виявити деякі проблеми соціально-психологічного характеру.

Проаналізувавши анкети вчителів, слід зазначити, що більшість вчителів вважають, що в їх колективі переважає доброзичливість у відносинах між членами колективу, справедливість до всіх з боку керівника. Більшість респондентів також відмітили, що члени їх колективу вміють прислуховуватись до думки іншого, доброзичливо відносяться до новоприбулих, допомагають їм освоїтись в колективі.

Проте діагностування соціально-психологічного клімату в учительському колективі показало й деякі негативні результати. Так, незначна кількість учителів зазначили, що до новоприбулих у їх колективі проявляють ворожість. Одним із показників погіршення мікроклімату в учительському колективі є й те, що дехто з учителів зауважив, що в їх колективі кожен вважає свою думку головною і не терпить думки іншого; дехто переконаний у тому, що його колектив непомітно розподіляється на “привілейованих” і “непомічених”. Дані показники свідчать про те, що в даних учительських колективах, напевно, є неформальні лідери, які прагнуть до професійного зростання, самовизначення. Тому дії інших членів колективу не повинні бути перепорою для успішної їх діяльності. Ці ж неформальні лідери, безумовно, прагнуть бути ближче до керівника з метою забезпечення керівникові можливості для здійснення основної мети діяльності, яка, у свою чергу, посприяє й досягненню своєї.

Важливим фактором впливу на психологічний клімат дитячого колективу та кожного учня є стиль взаємодії педагога з учнями та стиль управлінської діяльності керівника: уміння швидко адаптуватися до нових змін у суспільстві; модернізувати навчально-виховний процес відповідно до вимог сьогодення; впроваджувати активні методи педагогічної взаємодії та

управлінської діяльності; будувати особистісні взаємини на гуманістичних засадах.

Отже, формування здорового психологічного клімату в колективі – результат серйозної роботи вчителів та управлінців. Якщо в колективі освітнього закладу панує атмосфера гуманності, діловитості, творчості, взаємодопомоги, то така ж атмосфера буде панувати і в дитячому колективі.

2-й етап Діагностика емоційного інтелекту педагогів

Мета: виявити рівень емоційного інтелекту та емоційної збудливості вчителів.

Методи дослідження: анкета експрес-діагностики некерованої емоційної збудливості за В. Бойко, діагностика «емоційного інтелекту» (Н. Холл).

Об'єкт дослідження: 40 педагогів.

Результати:

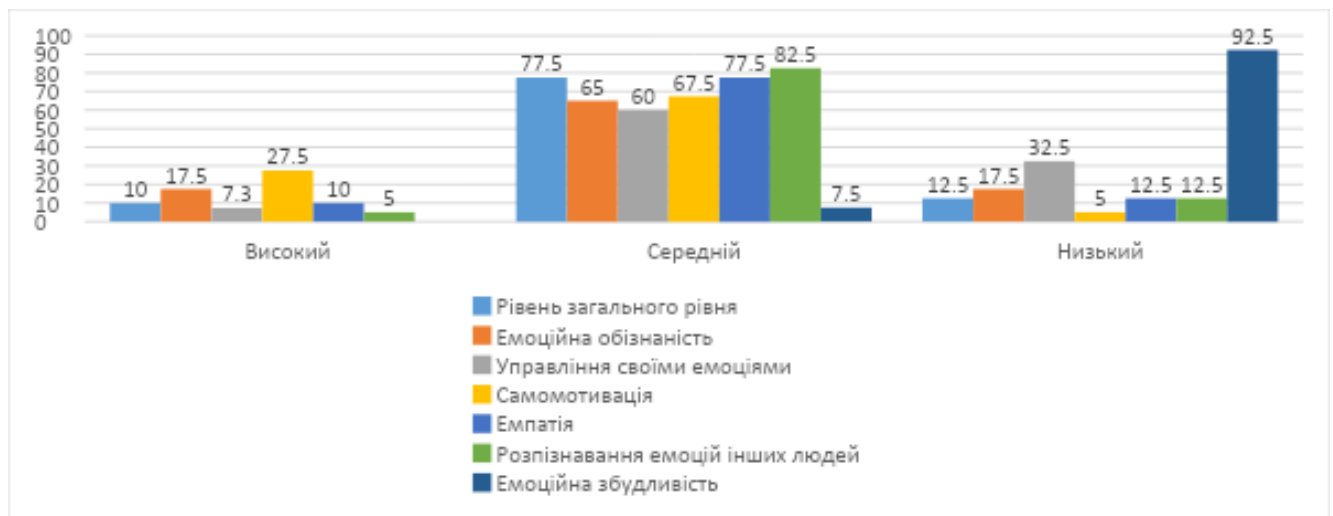

Рис.2.4. Рівень інтелекту педагогічного колективу

Проаналізувавши дані, які мали на меті виявити рівень емоційного інтелекту та емоційної збудливості вчителів, можна зробити наступні висновки:

Серед педагогів переважає (77,5%) середній рівень інтегративного (сума за всіма шкалами) емоційного інтелекту з урахуванням домінуючого знака визначається за певними кількісними показниками

- це часткове усвідомлення і розуміння своїх емоцій, а для цього необхідне постійне поповнення власного словника емоцій. Люди з високою емоційною обізнаністю в більшій мірі, ніж у інші обізнані про свій внутрішній стан (65%);
- це емоційна відхідливість, емоційна гнучкість, іншими словами, довільне керування своїми емоціями (60%);
- управління своєю поведінкою, за рахунок керування емоціями (67,5%);
- це часткове розуміння емоцій інших людей, вміння співпереживати поточного емоційного стану іншої людини, а так само готовність надати підтримку, це вміння зрозуміти стан людини по міміці, жестах, відтінкам мови, позі (77,5%);
- вміння впливати на емоційний стан інших людей (82,5%).

Таблиця 2.1.

Результати дослідження рівня емоційного збудження та рівня емоційного інтелекту у вчителів гімназії

№п/п	ПІБ	Загальний рівень	ЕО	УЕ	С	ЕМ	РЕ	Емоційна збудливість
1.	Респондент 1	С	В	В	С	С	С	Н
2.	Респондент 2	Н	Н	Н	Н	С	Н	Н
3.	Респондент 3	С	С	С	В	Н	С	Н
4.	Респондент 4	С	Н	Н	В	В	С	Н
5.	Респондент 5	С	С	С	С	С	С	Н
6.	Респондент 6	В	В	В	В	С	В	Н
7.	Респондент 7	С	Н	С	С	С	Н	Н
8.	Респондент 8	С	С	С	С	С	С	Н
9.	Респондент 9	С	С	С	С	С	С	Н

Продовження таблиці 2.1

10.	Респондент 10	С	С	С	В	С	С	Н
11.	Респондент 11	С	С	С	С	С	В	Н
12.	Респондент 12	С	В	Н	С	С	С	Н
13.	Респондент 13	С	С	С	С	С	С	Н
14.	Респондент 14	С	С	С	С	С	С	Н
15.	Респондент 15	С	Н	С	С	С	С	Н
16.	Респондент 16	С	С	С	С	С	С	Н
17.	Респондент 17	С	С	Н	В	С	С	Н
18.	Респондент 18	С	С	С	В	С	С	Н
19.	Респондент 19	С	С	С	В	В	С	С
20.	Респондент 20	В	В	В	В	С	С	Н
21.	Респондент 21	В	С	С	В	В	С	Н
22.	Респондент 22	Н	Н	Н	С	Н	Н	С
23.	Респондент 23	Н	Н	С	С	Н	Н	С
24.	Респондент 24	С	С	Н	С	С	С	Н
25.	Респондент 25	В	В	С	В	В	С	Н
26.	Респондент 26	С	В	С	С	С	С	Н
27.	Респондент 27	С	С	С	В	С	С	Н
28.	Респондент 28	С	В	С	С	С	С	Н
29.	Респондент 29	С	С	С	С	С	С	Н
30.	Респондент 30	С	С	С	С	С	С	Н
31.	Респондент 31	С	С	С	С	С	С	Н
32.	Респондент 32	С	С	Н	С	С	С	Н
33.	Респондент 33	С	С	Н	С	С	С	Н
34.	Респондент 34	С	С	Н	С	С	С	Н

Продовження таблиці 2.1

35.	Респондент 35	Н	Н	С	С	Н	Н	Н
36.	Респондент 36	С	С	Н	С	С	С	Н
37.	Респондент 37	Н	С	Н	Н	Н	С	Н
38.	Респондент 38	С	С	Н	С	С	С	Н
39.	Респондент 39	С	С	С	С	С	С	Н
40.	Респондент 40	С	С	Н	С	С	С	Н

В свою чергу низький рівень емоційної збудливості свідчить про готовність до адекватного емоційного реагування на значущі для людини подразники. Виявляється через контроль дратівливості, нестриманості і сприяє чутливості.

РОЗДІЛ 3

МОДЕЛЬ ПСИХОЛОГО-БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА ГІМНАЗІЇ ЯК ЧИННИКА ДОСЯГНЕННЯ ВИСОКОЇ ЯКОСТІ ОСВІТИ

3.1. Інноваційний педагогічний проект «Створення психологічно-комфортного інклюзивного середовища в гімназії»

Актуальність проекту: Відповідно до Національної стратегії розвитку вітчизняної освіти в Україні на період до 2021 року одним із пріоритетних напрямків її модернізації є забезпечення розробки практичного впровадження у навчально-виховні заклади ефективної системи інклюзивної освіти, яка реалізує основне право спільного перебування, навчання та виховання дітей із різним рівнем психофізичного розвитку за місцем проживання в умовах загальноосвітнього закладу на основі принципів гуманізації та індивідуалізації. Означений процес передбачає максимальне урахування індивідуально-психологічних особливостей кожної особистості та створення сприятливих умов для її повноцінного розвитку

Актуальність теми вмотивована суперечностями між положеннями законодавчих актів щодо забезпечення рівного доступу до якісної освіти всім громадянам і неефективністю механізмів їх реалізації, спрямованістю освітньої політики на гуманізацію суспільства та неприйняття соціумом цінності людини з особливими потребами. Важливою умовою включення дітей з особливими потребами в освітній процес навчального закладу є створення інклюзивного освітнього середовища, орієнтованого на розвиток особистості та відповідність запитам соціального оточення і сподіванням людини. Інклюзивна освіта в даний момент є інноваційним процесом, що дозволяє здійснити навчання, виховання і розвиток всіх без винятку дітей незалежно від їх індивідуальних особливостей, навчальних досягнень, рідної мови, культури, психічних і

фізичних можливостей. Впровадження інклюзії забезпечує подальшу гуманізацію освіти, визнання прав осіб з обмеженими можливостями на доступну і якісну освіту, формування професійної педагогічної спільноти нового типу.

Мета проекту полягає в створенні системи роботи для забезпечення рівного доступу до здобуття освіти і необхідних умов для досягнення успіху в освіті всіх без винятку дітей, незалежно від їх індивідуальних особливостей, психічних і фізичних можливостей.

Завдання:

- Створення єдиного психологічно комфортного освітнього середовища для дітей, що мають різні стартові можливості.
- Організація системи ефективного психолого-педагогічного супроводу процесу інклюзивної освіти.
- Охорона і зміцнення фізичного і нервово-психічного здоров'я дітей з урахуванням специфіки їх особистісних і психофізичних особливостей.
- Формування толерантного сприйняття і відносини учасників освітнього процесу до дітей з ОВЗ, що мають різні порушення.
- Створення та апробація моделі міждисциплінарної взаємодії в команді фахівців супроводу.
- Апробувати теоретичну модель інклюзивної освіти в загальноосвітній школі
- Виявити і експериментально обґрунтувати педагогічні, психологічні та інші умови, що забезпечують ефективність якісної і доступної освіти дітей з обмеженими можливостями здоров'я та дітей інвалідів (розробка освітньої програми з урахуванням спеціальних (корекційних класів) для дітей з ОВЗ)
- Розвиток соціального партнерства з організаціями та установами, що захищають права людей з ОВЗ і приймають активну участь в просуванні

інклюзивної освіти з метою координації і взаємодії фахівців різного профілю і батьків.

Умови.

Необхідними умовами успішної організації інклюзивної освітньої середовища є:

- **Адміністративна підтримка.** Розуміння і прийняття адміністрацією необхідності і сенсу інклюзивного навчання дітей з особливими потребами. Експертне сприйняття адміністративних рішень психолога педагогічної служби (ППС) на відповідність принципів інклюзії.
- **Фінансове забезпечення.** Фінансова можливість сформувати в школі команди психолога педагогічного супроводження, що включає в себе фахівців різного профілю.
- **Кадрове забезпечення.** Наявність в школі служби ППС, наявність у всіх педагогів базових знань з суміжних областей: психології, дефектології, нейропсихології, а також специфіку розвитку дітей з особливими потребами.
- **Командна робота всіх фахівців школи.** Загальна система педагогічних та етичних цінностей. Постійна підтримка і взаємозамінність. Колегіальне рішення стратегічних і проблемних питань.
- **Створення системи психолого-педагогічної підтримки всіх учасників освітнього процесу:** діти, батьки, співробітники школа. Формування взаємної довіри.
- **Наступність між усіма ступенями освіти.** Загальні принципи роботи, передача інформації про кожну сім'ю, спільні консиліуми при переході дитини з рівня на рівень і під час адаптації на новому щаблі.
- **Робота з батьками всіх учнів, не тільки дітей з особливими освітніми потребами.** Батьківські клуби, індивідуальні консультації, консиліуми, навчання батьків, реалізація спільних проєктів.
- **Варіативність методик роботи і освітнє середовище.** Різні форми проведення уроків, використання широкого діапазону методів і додаткові

навчальні матеріали, в тому числі поведінковий підхід, логопедичний, дефектологічний, нейропсихологічні методики, підручники за програмами різного виду; зонування освітнього простору школи і кабінетів, наявність ресурсних зон.

- Безперервний професійний розвиток педагогів. Систематичні внутрішні семінари, взаимоначання, участь педагогів у широкому професійному співтоваристві, аналіз і узагальнення власного досвіду, представлення його на психолого педагогічних конференціях, семінарах, круглих столах.

Принципи розвитку інклюзивної освіти:

- науковість Впровадження інклюзивного навчання, оцінка ефективності технологій, що використовуються для досягнення позитивного результату, проведення незалежної експертизи;
- системність (забезпечення рівного доступу до якісної освіти дітей з особливими освітніми потребами, наступності між рівнями освіти);
- варіативність корекційна спрямованість (організація особистісно-орієнтованого освітнього процесу у комплексі з корекційно-розвивальною і роботою для задоволення соціально – освітніх потреб, створення умов для соціальної реабілітації, інтеграції в суспільство дітей з порушенням психофізичного розвитку, у тому числі дітей – інвалідів);
- індивідуалізація (здійснення особистісно орієнтованого індивідуального, диференційованого підходу);
- соціальна відповідальність сім'ї (виховання, навчання й розвиток дитини; створення належних умов для розвитку її природних здібностей, участь у навчально – реабілітаційному процесі);
- міжвідомча інтеграція та соціальне партнерство (координація дій різних відомств, соціальних інституцій, служби з експертної оцінки оптимізації процесу освітньої інтеграції дітей з особливими освітніми).

У "Концепції інклюзивного навчання" наголошено, що окреслення оптимальних шляхів і засобів упровадження інклюзивного навчання що базується на нормативно-правовому, навчально-методичному, кадровому, матеріально-технічному та інформаційному забезпеченні перетворить освітнє середовище на інклюзивне за умов наявності низки ознак:

- спланований та організований фізичний простір, у якому б діти могли безпечно пересуватися під час групових та індивідуальних занять;
- сприятливий соціальний та емоційний клімат;
- умов для спільної роботи дітей, а також надання один одному допомоги в досягненні позитивного результату .

Основні заходи проекту: (2020 – 2023)

Підготовчий етап. На підготовчому етапі проводиться вивчення потреб соціуму в організації інклюзивного освітнього простору, визначення учнівського складу; вивчення можливостей школи для організації інклюзивної освіти дітей з різними можливостями; розробка нормативно-правової бази школи відповідно до законодавства України про інклюзивну освіту; Психолого - педагогічна-перепідготовка педагогічних кадрів для роботи з дітьми з особливими потребами (анкетування, системна робота, тренінги)

- створення банку даних про дітей, які потребують особливих умов;
- створення "безбар'єрного" середовища (матеріально-технічне та інформаційне забезпечення, забезпечення доступності в приміщеннях школи тощо);
- адаптація змісту освітньої програми в різних предметних областях у зв'язку з отриманим банком даних про дітей;
- формування нормативно-правової, методичної, освітньої, психолого медико - соціальної бази;

- формування банку даних , наявного передового досвіду з інклюзивної освіти в світі, Україні , місті ;
- курсової підготовки педагогів.

Діяльнісний етап (основний): На цьому етапі планується організація та проведення семінарів, консиліумів, педрад, організація конкурсів, олімпіад для учнів. Передбачається психологічна, педагогічна та соціальна підтримка дітей з особливими потребами. Залучаються батьки до реалізації індивідуальних освітніх програм, коригується система виховної роботи з урахуванням принципів інклюзивної освіти, проводиться інформаційно-просвітницька робота з усіма учасниками освітнього процесу, а також залучаються соціальні партнери для успішної реалізації проекту (дитяча лікарня, спонсори та інші).

- безпосередня робота з дітьми з особливими потребами і дітьми - інвалідами;
- корекційно – розвивальна робота;
- соціальна адаптація;
- робота «Батьківського клубу»;
- курсова підготовка педагогів.

Рефлексивний етап:

На даному етапі здійснюється контроль і аналіз реалізації проекту і досягнутих результатів, визначення проблем, що виникли в ході реалізації проекту, шляхів їх вирішення та складання перспективного плану подальшої роботи в цьому напрямку, тиражування досвіду інклюзивної освіти.

- контроль і аналіз результатів діяльності гімназії з інклюзивної освіти;
- узагальнення результатів і створення системи десимінації досвіду з питань інклюзивної освіти;
- складання перспективного плану подальшої роботи в цьому напрямку.

Таблиця 3.2.

Критерії оцінки реалізації проекту

Критерій	Показники	Індикатори
Реалізація індивідуального підходу до дітей	Складання індивідуального навчального плану з урахуванням даних діагностики	Наявність індивідуальних навчальних планів з оцінкою ходу їх виконання
Забезпечення умов для самостійної активності дитини	Організація розвивального середовища, наявність в режимі дня часу і форм для самостійної активності дитини	Планування часу в режимі дня для самостійної активності дітей
Методичні рекомендації з психолого – педагогічного супроводу дітей з різними освітніми потребами	Активне включення в освітній процес всіх його учасників	Командні форми вироблення і прийняття організаційних рішень всіма учасниками освітнього процесу: координаційної ради , проектних груп, батьківських комітетів і їх функціонування
міждисциплінарний підхід	Міждисциплінарне проведення і обговорення діагностики, складання і реалізація ІОП	Фіксація результатів обстеження і вироблення рекомендацій.
Партнерська взаємодія з сім'єю	Організація партнерських форм взаємодії з сім'єю, участь батьків у житті школи, консультування батьків з проблемних питань.	Наявність договору з батьками з додатком про конкретну програму дій

Очікувані результати:

За умов успішної реалізації даного проекту ми плануємо отримати такі результати:

- У гімназії будуть створені умови для отримання більш якісної і доступної освіти всіма дітьми, незалежно від їх особливостей психічного та фізичного розвитку.
- Успішна соціалізація і розширення соціального простору дітей з обмеженими можливостями здоров'я.
- У дітей з особливими потребами будуть сформовані і розвинені особистісні якості, ключові компетентності, життєві навички які допоможуть їм адаптуватися до соціальних реалій і дозволять реалізувати свій потенціал в суспільстві.
- Підвищення рівня професійної компетентності батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я (батьки отримають необхідні знання для виховання своїх дітей).
- Створення мережі інформаційної взаємодії з питань супроводу дітей з особливими потребами в контексті впровадження інклюзивної освіти.
- Підвищення професійної компетентності вчителя в роботі з дітьми з різними можливостями.
- Залучення дітей з особливими потребами до участі в конкурсах, олімпіадах, змаганнях, виставках творчих робіт і т. д. і отримання можливих позитивних результатів.
- набуття учнями цінного досвіду спілкування і толерантного ставлення до людей з особливостями розвитку і здоров'я.
- узагальнення досвіду через організацію відкритих заходів для педагогів своєї гімназії, шкіл міста, участь в муніципальних форумах, видання збірника методичних рекомендацій і брошури з досвіду роботи педагогів з інклюзивної освіти, які будуть поширені серед педагогів шкіл міста, представлення досвіду за межами міста, на сторінках мережі Інтернет.

Інформаційні ресурси інклюзивного навчання

- Загальна декларація прав людини (Проголошена ООН 10 грудня тисяча дев'ятсот сорок вісім року):

- Конвенція ООН про права дитини(Прийнято 20 листопада тисячу дев'ятсот вісімдесят дев'ять року, ратифікована: ухвалила Верховна Рада України Від 27 лютого 1991 року)
- Закон України «Про охорону дитинства»(Прийнято 26 квітня 2001 року №2402-III),
- Декларація про право інвалідів(Проголошена ООН 9 грудня тисяча дев'ятсот сімдесят п'ять року)
- Стандартні правила забезпечення рівних можливостей для інвалідів(Прийняті резолюцією 48/96 Генеральної Асамблеї Від 20 грудня 1993 року)
- Саламанкська декларації про принципи, політика тієї практичність діяльність у сфері освіти осіб із особливими потребами (7-10 червня 1994р.)
- Закон «Про освіту»(2145-Документ VIII, чинний, поточити редакцій - Прийняття Від 05.09.2017)
- Закон України «Про основи соціальної захищеності інвалідів в Україні» (21 березня 1991 року N 875-XII)
- Закон України «Про реабілітацію інвалідів в Україні»(Прийнято 6 жовтня 2005 року N 2961-IV)
- Постанова КМУ Від 22 серпня 2018 р. № 617 Київ.Деякі питання создания ресурсного центру ПІДТРИМКИ інклюзивної освіть тієї інклюзивно ресурсних центрів
- Постанова КМУ Від 15 листопада 2017 р. № 863Про внесення змін до Порядку та умов Надання субвенції з державного бюджету місцевім бюджетам на Надання державної ПІДТРИМКИ особам з особливими освітнімі потребами
- Наказ Міністерства освіти и науки України від 08 червня 2018 р. № 609Про погодження матеріалів Прімірная положення про команду

психолого-педагогічний супроводу дитини з особливими освітніми потреб в закладі Загальної середньої та дошкільної освіти

- Деякі питання створення ресурсного центру ПІДТРИМКИ інклюзивної освіти та інклюзивно-ресурсних центрів (ПОСТАНОВА Від 22 серпня 2018 р. № 617)

- Путівник для батьків дітей з особливими освітніми потребами: Навчально-методичний посібник у 9 книгах Колупаєва, А.А., Таранченко О.М., Сак Т.В., Марчук Т.Ф., Прохоренко Л.І., Литовченко С.В., Борщевська Л.С., Вавіна Л.С., Жук В.В., Гудим І.М., Мерсіянова, Г.М., Макарчук, Н. О., Чеботарьова, О. В. Сухіна, І.В., Скрипник, Т. В., Рібцун Ю. В.

3.2. Проект «Вивчення умов безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища класу»

Актуальність дослідження полягає в тому, що з модернізацією сучасної системи освіти питання про створення безпечної освітнього середовища, в період реалізації концепції НУШ, ідей закладених в Законі «Про освіту», де постає питання про фактори та умови, необхідні для створення успішної реалізації безпечної освітнього середовища, серед яких провідне місце належать психолого-педагогічним умовам. Складовими компонентами якого є психолого-педагогічний супровід учасників освітнього процесу, в тому числі, збереження і зміцнення психічного здоров'я учнів, формування цінності здоров'я і безпечного способу життя, диференціація та індивідуалізація навчання.

В учнівських колективах в процесі освітньої діяльності створюються умови для формування соціально-психологічного клімату як провідного чинника розвитку особистості.

Соціально-психологічний клімат – якісний бік стосунків, що виявляється у вигляді сукупності психологічних умов, які сприяють або перешкоджають продуктивній спільній діяльності та всебічному розвитку особистості в групі. Такий клімат може бути сприятливим, несприятливим, нейтральним, позитивно чи негативно впливати на самопочуття людини.

Найважливіші ознаки сприятливого соціально-психологічного клімату:

- довіра та взємовимогливість членів групи один до одного;
- доброзичливість і ділові претензії;
- вільне висловлювання думок щодо справ колективу чи поведінки окремих осіб;
- відсутність тиску з боку керівництва на підлеглих і визнання за ними права приймати рішення, значущі для справ колективу;
- достатня поінформованість членів колективу про завдання та стан справ у колективі;
- високий ступінь емоційного включення та взаємодопомоги у ситуаціях, якщо є у цьому потреба;
- усвідомлення і взяття відповідальності на себе за стан справ у групі кожним із її членів.

В даний час проблеми психологічного клімату досить глибоко вивчені в соціальній психології. Так вплив соціально-психологічного клімату в колективі на особистість приділено хворе увагу в роботах А. Л. Свенціцького, Е. С. Кузьміна, І. П. Волкова, Ю. Н. Ємельянова, Є. В. Шорохової, К. К. Платонова, Л. Г. Почебут, В. А. Чикер, А. Н. Лутошкина, В. В. Бойко, В. Н. Панфьорова, А.Г. Ковальова, Б. Д. Паригін, Е. А.

Клімова та ін. Проблеми формування соціально-психологічного клімату в дитячих колективах розглядаються в дослідженнях А. А. Реана, Я.Л. Коломенського, А.С. Макаренко, В. С. Мухіної, Т. Є. Коннікова, Г. А. Цукерман, А.М. Прихожан, В. В. Зацепін, І. В. Дубровиной, А. В. Петровського, М. П. Анікієвой, Е. В. Шорохової, К. К. Платонова

Вченими виявлено, що психологічний клімат є істотним чинником життєдіяльності людини і надає різнобічний вплив на особистість, на інтелектуальну, емоційну і волюву її сторону. Однак, поряд з теоретичними дослідженнями в цій області, практичних розробок приділяється недостатня увага.

Мета: дослідження психологічного клімату.

Об'єкт дослідження: учні гімназії.

Предмет дослідження: психологічний клімат у навчальній групі.

Гіпотеза дослідження: формування сприятливого психологічного клімату в навчальній групі буде оптимальним, якщо:

- процес формування сприятливого психологічного клімату буде побудований з урахуванням індивідуальних психологічних особливостей кожного члена групи;
- процес формування сприятливого психологічного клімату буде послідовно і цілеспрямовано впливати на розвиток у старшокласників таких особистісних властивостей і якостей, які сприяють конструктивному побудові взаємовідносин між школярами;
- в основі формування сприятливого психологічного клімату будуть лежати активні методи навчання, спрямовані на групову згуртованість, характер взаємин у навчальній групі, рівень групової взаємодії, рівень конфліктності в колективі.

Виходячи з мети, об'єкта, предмета і для доказу висунутої гіпотези були поставлені такі завдання дослідження:

- проаналізувати сутність поняття психологічного клімату в навчальній групі;
- визначити основні чинники, що впливають на формування психологічного клімату в навчальній групі;
- підібрати інструментарій для діагностики психологічного клімату в класному колективі.

Очікувані результати проекту:

- Складення програми щодо вивчення психологічного клімату на основі перспективних психологічних методик;
- Створено інструментарій оцінювання психологічного клімату.

3.3. Інструментарій для вивчення умов безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища класу

Методика оцінки психологічної атмосфери в колективі (Ф. Фідлер)

Методика використовується для оцінки психологічної атмосфери в колективі. В основі лежить метод семантичного диференціала. Нижче представлений бланк методики. Відповідь по кожному з 10 пунктів шкали оцінюється зліва направо від 1 до 8 балів. Чим лівіше розташований знак *, тим нижче бал, тим сприятливіші психологічна атмосфера в колективі, на думку відповідального. Підсумковий показник коливається від 10 (найбільш позитивна оцінка) до 80 (найбільш негативна). На підставі індивідуальних профілів створюється середній профіль, який і характеризує психологічну атмосферу в колективі. Методика цікава тим, що допускає анонімне обстеження, а це підвищує її надійність. Надійність збільшується і в поєднанні з іншими методиками (наприклад, соціометрією).

Приклад заповненого бланку методики: У таблиці наведені протилежні за змістом пари слів, за допомогою яких можна описати атмосферу в вашому колективі. Чим ближче до правого або лівого слову в кожній парі ти поставиш знак *, тим більше виражений ця ознака у Вашому колективі.

Таблиця 3.3

Методика вивчення соціально-психологічного клімату за допомогою методу «кольорописі» (А.Н.Лутошкін)

	1	2	3	4	5	6	7	8	
1. Дружелюбність						*			ворожість
2. Згода			*						незгода
3. Удовлетворенность			*						незадоволеність
4. Продуктивність		*							непродуктивність
5. Теплоота			*						холодність
6. Співпраця				*					неузгодженість
7. Взаємопідтримка					*				недоброзичливість
8. Захопленість									байдужість
9. Цікавість		*							нудьга
10. Успішність							*		безуспішність

Матеріал й устаткування: шкала колірною діапазону настроїв, набір з 8 кольорів, запропонований А.Н.Лутошкіним, в який входять: червоний, оранжевий, жовтий, зелений, блакитний, фіолетовий, чорний і білий кольори. Комплект квітів складають з кольорового паперу у вигляді квадратів розміром 3х3 см. Для визначення емоційного стану за допомогою кольору випробуванним пред'являється шкала колірною діапазону настроїв і пояснюється принцип її використання. Шкала колірною діапазону настроїв:

Таблиця 3.4

червоний	захоплене, активне
помаранчевий	радісне, тепле
жовтий	світле, приємне
зелений	спокійне, врівноважене
блакитний	сумне, сумне
фіолетовий	тривожне, незадоволене
чорний	вкрай незадоволене, сумне, занепадницького
білий	важко сказати

Інструкція учням: «Подивіться на шкалу колірною діапазону настроїв. Орієнтуючись на позначення кольорів цієї шкали, виберіть зі свого колірною набору той колір, який відповідає вашому настрою сьогодні».

Діагностика настроїв може бути одноразовою, і тоді досить одноденного дослідження. Але може бути поставлена задача дослідити динаміку настроїв в період деякого відрізка часу, і тоді дослідження повторюються протягом місяця, чверті або більше. Задача педагога – зафіксувати певний кожною дитиною настроїв в цвeтoмaтpицe за допомогою кольорових олівців або фломастерів. Оперативна цвeтoмaтpицa настроїв учасників дослідження виглядає наступним чином.

Таблиця 3.5

Оперативна кольорова матриця настроїв

N пп	П.І.Б. учасника дослідження	Дата дослідження							
		1	2	3	4	5	6	7	І т.д.
1									
2									
3									

Настроїв кожного учасника фіксується в клітці, що знаходиться на перетині його номера або прізвища з днем, що відповідає даті дослідження. Обробка результатів Результати підлягають обробці в випадках, коли проводиться самодіагностика настроїв учнів проводиться на кожному занятті.

Мета обробки результатів - вирахувати індивідуальні та групові показники настроїв. Для отримання індивідуальних показників настроїв підраховують частоту зустрічальності кожного кольору представленого в шкалі колірною діапазону настроїв. Щоб порівняти настрою всіх учасників дослідження, готують підсумкову цвeтoмaтpицy настроїв.

Таблиця 3.6

Підсумкова цвeтоматриця настроїв

N пп	П.І.Б. учасника дослідження	Дата дослідження							
		1	2	3	4	5	6	7	І т.д.
1		до	до	до	про	ж	до	г	
2									

У цвeтоматрице або буквами або за допомогою зафарбовування відповідної кількості клітинок кольором, що позначає настрої, фіксують кількість днів, коли можна говорити про той чи інший настрої. При цьому починають з захопленого (червоний колір), потім - радісного (помаранчевий колір), приємного (жовтий колір) і т.д.

Проектні методики діагностики дитячого колективу

6-7 років. Діагностична малюнкoва методика «Мої друзі»

Мета: Діагностика міжособистісних відносин дітей у класі.

Дітям пропонується намалювати своїх друзів, як їм хочеться: або як людей, або у вигляді тварин, птахів, квітів, дерев і т.п. Після малювання можна обговорити малюнки дітей, запитати, хто тут намальований, чому намальовані саме ці діти та ін.

Діагностична методика «Сонце, хмаринка, дощик»

Кожен учень класу отримує аркуш паперу, на якому намальовані сонце, хмаринка, дощик в трьох варіантах. Учням пропонується визначити їх самопочуття в класі, вдома, з друзями за допомогою погодних явищ. Учням потрібно відповісти на питання і підкреслити той стан, який відповідає їх настрою. У класі мені - З друзями мені - Вдома мені -

8 років. Діагностична методика «П'єдестал» Учням класу роздають аркуші паперу, на яких вони повинні побудувати п'єдестал для нагородження. П'єдестал складається з п'яти сходинок. На кожен сходинку вони повинні звести лише п'ять чоловік з класу. Учень має право одну сходинку залишити для себе, якщо вважає за потрібне. На п'єдестал зводять

тих хлопців, хто, на їхню думку, є значимою фігурою в житті класу. Дана методика дозволяє побачити взаємовідносини учнів в колективі, їх прихильність один до одного, визначити моральну сторону взаємовідносин учнів.

Експрес-методика Вивчення соціально-психологічного клімату в навчальному колективі (А.Н.Лутошкін)

Відзнач знаком «+» ту оцінку деякого властивості колективу твого класу, яка, по-твоєму, є правильною. +3 - позитивна властивість, описане зліва, проявляється в колективі завжди; +2 - властивість, описане зліва, проявляється в більшості випадків; +1 - властивість, описане зліва, проявляється досить часто; 0 - важко відповісти, тому що протилежні властивості, описані справа і зліва проявляються однаково часто; - 1 - негативна властивість, описане справа, виявляється досить часто; - 2 - властивість, описане справа, виявляється в більшості випадків; - 3 - властивість, описане справа, виявляється в класному колективі завжди. Отже, оціни стан вашого класного колективу в балах за такими властивостями

Таблиця 3.7

№ п / п	властивості позитивні									властивості негативні
1	Бадьорий життєрадісний тон настрою									Пригнічений, сумний настрої
2	Доброзичливість у взаєминах									Конфлікти у взаєминах
3	Взаємне розташування і розуміння між хлопчиками і дівчатками									Хлопчики і дівчатка конфліктують між собою
4	Учням класу подобається бути разом, хочеться частіше перебувати в колективі. брати участь, в спільних справах у вільний час									Учні класу висловлюють байдужість до більш тісного спілкування, відмовляються брати участь в спільних справах у вільний час
5	Успіхи і невдачі інших учнів викликають співпереживання, щире співчуття й співчуття всіх членів колективу									Успіхи і невдачі окремих учнів викликають заздрість або зловтіха інших членів колективу

Продовження таблиці 3.7

6	Члени колективу з повагою ставляться до думки один одного									Кожен вважає свою думку головним, не слухає інших
7	У важкі хвилини учні класу гуртуються ще більше (один за всіх і всі за одного)									У важкі хвилини учні класу губляться, сваряться, звинувачують один одного.
8	Досягнення і невдачі колективу переживаються всіма як свої власні									Досягнення і невдачі колективу не знаходять відгуку у більшості
9	Учні пишаються тим, що є учнями саме цього класу									Учні незадоволені тим, що є учнями саме цього класу
10	Учні ставляться співчутливо і доброзичливо до нових членів колективу, намагаються допомогти їм утвердитися, освоїтися									Учні ставляться зневажливо, вороже до нових членів колективу; новачки відчують себе чужими, зайвими
11	Клас в цілому активний, сповнений енергії									Клас в цілому пасивний
12	Спільні справи захоплюють всіх									Колектив неможливо підняти на спільну справу
13	У колективі існує справедливе ставлення до всіх членів, тут завжди підтримують слабких, виступають на їх захист.									У колективі зневажливо ставляться до слабких, обожнюють, висміюють їх.

Обробка результатів Підраховується середній показник оцінки соціально-психологічного клімату навчального колективу. Інтерпретація результатів: +2 - +3 - високий ступінь сприятливості соціально-психологічного клімату навчального колективу; 0 - +2 - достатній ступінь сприятливості соціально-психологічного клімату; -1 - 0 - недостатня ступінь сприятливості соціально-психологічного клімату; -3 - -1 - несприятливий соціально-психологічний клімат.

3.4. Проект «Моніторинг психологічної безпеки освітнього середовища»

Під психологічною безпекою розуміється стан освітнього середовища, вільного від прояву психологічного насильства у взаємодії, що сприяє задоволенню потреб у особистісно довірчому спілкуванні, що створює референтну значимість середовища і забезпечує психічне здоров'я включених до неї учасників.

Метою створення кейсу діагностик є необхідність контролю якості психологічних умов, в яких здійснюється навчання і виховання.

Основними завданнями організації безпечного освітнього середовища в гімназії будуть:

- виявлення чинників ризиків порушення для психолого-педагогічних умов безпеки освітнього середовища в умовах освітнього процесу;
- обґрунтування умов організації безпечного освітнього середовища та вимоги щодо розробки її ефективної структури;
- погодження плану дій (методів, технологій) з усіма суб'єктами перетворення освітнього середовища в психологічно-комфортне та безпечне середовище, сприятливе для соціалізації і всебічного розвитку здобувачів освіти.

Таким чином, вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що основою забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища гімназії є прогнозування, виявлення, регуляція та ліквідація небезпек та тих ризиків, що виникають в освітньому процесі.

Методика дослідження: «Психологічна діагностика безпеки освітнього середовища школи». Автор Баєва І.А. (Прикладна програма)

Анкета-опитувальник для учнів

«Психологічна діагностика освітнього середовища»

Просимо Вас взяти участь в дослідженні освітнього середовища гімназії. Можливі варіанти Ваших відповідей в більшості випадків дані в анкеті. Виберіть і відзначте той з них, який відповідає Вашій думці.

1. Як Ви думаєте, чи потребує навчання у гімназії постійного вдосконалення Ваших можливостей?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

2. Зверніть увагу на наведену нижче шкалу: цифра «0» характеризує перебування в школі, яке дуже не подобається; «9» - яке дуже подобається. В якій з клітин Ви б вказали своє перебування?

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---

3. Якби Ви переїхали в інший район міста, стали б Ви їздити на навчання в свою школу?

Ні	Не знаю	Так
----	---------	-----

4. Чи вважаєте Ви, що навчання в школі допомагає розвитку:

а) інтелектуальних здібностей?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

б) життєвих вмінь?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

5. Якби Вам довелося вибирати з усіх шкіл району, Ви б обрали свою?

Так	Не можу сказати	Ні
-----	-----------------	----

6. Який настрій найчастіше буває у Вас в школі?

зазвичай поганий	частіше поганий	Не впливає	частіше гарний	зазвичай гарний
------------------	-----------------	------------	----------------	-----------------

7. З перерахованих нижче характеристик шкільного середовища виберіть тільки п'ять найбільш важливих, з Вашої точки зору, і оцініть їх по 5-бальній системі.

Характеристика шкільної середовища	Ступінь задоволеності обраною характеристикою				
	в дуже великій мірі	у великій мірі	середньо	у невеликому ступені	зовсім ні
1.Взаїмовідносини з учителями					
2. Взаїмовідносини з учнями					
3.Емоційний комфорт					
4.Можливість висловити свою думку					
5.Поважливе ставлення до себе					
6.Збереження особистої гідності					
7.Можливість звернутися за допомогою					
8.Можливість проявляти ініціативу, активність					
9.Врахування особистих проблем і труднощів					
10.Увага до прохань і пропозицій					
11.Допомога у виборі власного рішення					

8. Чи вважаєте Ви своє навчання в школі цікавим?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

9. Наскільки захищеним Ви відчуваєте себе в школі?

Показники психологічної захищеності	повністю незахищені	незахищені	Важко сказати	захищені	цілком захищені
1. Від публічного приниження					
а) однокласниками					
б) вчителями					

2. Від образи а) однокласниками					
б) вчителями					
3. Від висміювання а) однокласниками					
б) вчителями					
4. Від погроз а) однокласників					
б) вчителів					
5. Від образливого прізвиська а) однокласниками					
б) вчителями					
6. Від того, що змусять робити що-небудь проти Вашого бажання а) однокласники					
б) вчителі					
7. Від ігнорування а) однокласниками					
б) вчителями					
8. Від зневажливого ставлення а) однокласників					
б) вчителів					
9. Від недоброзичливог о ставлення а) однокласників					
б) вчителів					

10. Припустимо, що з якихось причин Ви довго не могли відвідувати школу.

Повернулися б Ви до своєї школи?

Ні	Не знаю	Так
----	---------	-----

Анкета-опитувальник для батьків

«Психологічна діагностика освітнього середовища»

Шановні батьки!

Просимо Вас взяти участь в дослідженні освітнього середовища гімназії. Можливі варіанти Ваших відповідей в більшості випадків дані в анкеті. Виберіть і відзначте той з них, який відповідає Вашій думці.

1. Чи вважаєте Ви, що навчання дитини в даній школі допомагає розвитку його:

а) інтелектуальних здібностей?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

б) життєвих вмінь?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

2. Зверніть увагу на наведену нижче шкалу: цифра «0» характеризує школу, яка дуже не подобається; «9» - яка дуже подобається. В якій з клітин Ви вкажете школу, де навчається Ваша дитина?

0									9
---	--	--	--	--	--	--	--	--	---

3. Якби довелося вибирати з усіх шкіл району, відправили б Ви дитину в свою школу?

Ні	Не знаю	Так
----	---------	-----

4. Кожна школа має свій стиль в роботі. Прочитайте уважно наведені нижче думки і відзначте, яке з них найкраще характеризує особливості стилю Вашої школи.

1. Навчати і виховувати потрібно так, як це роблять в нашій школі.
2. Навчати і виховувати потрібно краще, ніж це роблять у нашій школі.
3. Мене не дуже хвилює, як навчають і виховують в нашій школі.
5. Який настрої буває у Вас, коли Ви відвідуєте школу, в якій навчається Ваша дитина?

зазвичай	найчастіше	Не	найчастіше	зазвичай
----------	------------	----	------------	----------

поганий	поганий	впливає	гарний	гарний
---------	---------	---------	--------	--------

6. Якби Ви переїхали в інший район, стали б Ви продовжувати навчати дитину в даній школі?

Ні	Не знаю	Так
----	---------	-----

7. З перерахованих нижче характеристик шкільного середовища виберіть тільки п'ять найбільш важливих, з Вашої точки зору, і оцініть їх по 5-бальній системі.

Характеристика шкільної середовища	Ступінь задоволеності обраної характеристикою				
	в дуже великій мірі	у великій мірі	середньо	У невеликому ступені	зовсім ні
1.Взаїмовідносини з учителями					
2. Взаїмовідносини з учнями					
3.Емоційний комфорт					
4.Можливість висловити свою думку					
5.Поважливе ставлення до себе					
6.Збереження особистої гідності					
7.Можливість звернутися за допомогою					
8.Можливість проявляти ініціативу, активність					
9.Врахування особистих проблем і труднощів					
10.Увага до прохань і пропозицій					
11.Допомога у виборі власного рішення					

8. Наскільки захищеним Ви відчуваєте себе в школі?

Показники психологічної захищеності	повністю захищені 0	незахищені 1	Важко сказати 2	захищені 3	цілком захищені 4
1. Від публічного приниження а) адміністрацією					
б) вчителями					
2. Від образи а) адміністрацією					
б) вчителями					
3. Від висміювання а) адміністрацією					
б) вчителями					
4. Від погроз а) адміністрації					
б) вчителів					
5. Від образливого прізвиська а) адміністрацією					
б) вчителями					
6. Від того, що змусять робити що-небудь проти Вашого бажання а) адміністрація					
б) вчителі					
7. Від ігнорування а) адміністрацією					
б) вчителями					
8. Від зневажливого ставлення а) адміністрації					

б) вчителів					
9. Від недоброзичливо го ставлення а) адміністрації					
б) вчителів					

Анкета-опитувальник для вчителів

«Психологічна діагностика освітнього середовища»

Шановний колего!

Просимо Вас взяти участь в дослідженні освітнього середовища гімназії. Можливі варіанти Ваших відповідей в більшості випадків дані в анкеті. Виберіть і відзначте той з них, який відповідає Вашій думці.

1. Як Ви думаєте, чи вимагає робота у Вашій школі постійного вдосконалення професійної майстерності?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

2. Цифра «0» характеризує роботу, яка дуже не подобається; «9» - роботу, яка дуже подобається. В якій з клітин Ви б вказали свою роботу?

0										9
---	--	--	--	--	--	--	--	--	--	---

3. Чи збираєтеся Ви в найближчим часом (1-2 роки) перейти на інше місце роботи?

Так	Не можу сказати	Ні
-----	-----------------	----

4. Чи вважаєте Ви, що робота, яку Вам доводиться виконувати, допомагає розвитку Ваших здібностей?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

5. Якби випала нагода, хотіли б Ви отримати іншу спеціальність?

Так	Не можу сказати	Ні
-----	-----------------	----

6. Який настрій викликає у Вас робота, яку Ви виконуєте?

зазвичай поганий	найчастіше поганий	Не впливає	найчастіше гарний	зазвичай гарний
---------------------	-----------------------	---------------	----------------------	--------------------

7. З перерахованих нижче характеристик шкільного середовища виберіть тільки п'ять найбільш важливих, з Вашої точки зору, і оцініть їх по 5-бальній системі.

Характеристика шкільної середовища	Ступінь задоволеності обраної характеристикою				
	в дуже великій мірі	у великій мірі	середньо	в невеликому ступені	зовсім Ні
1.Взаїмовідносини з учителями					
2. Взаїмовідносини з учнями					
3.Емоційний комфорт					
4.Можливість висловити свою думку					
5.Поважливе ставлення до себе					
6.Збереження особистої гідності					
7.Можливість звернутися за допомогою					
8.Можливість проявляти ініціативу, активність					
9.Врахування особистих проблем і труднощів					
10.Увага до прохань і пропозицій					
11.Допомога у виборі власного рішення					

8. Чи вважаєте Ви свою роботу захоплюючою?

Так	Мабуть так	Не можу сказати	Мабуть ні	Ні
-----	------------	-----------------	-----------	----

9. Наскільки захищеною Ви відчуваєте себе в школі?

Показники психологічної	повністю незахищен	незахищен	Важко сказат	захищен	цілком захищен
-------------------------	--------------------	-----------	--------------	---------	----------------

захищеності	а		и		й
1. Від публічного приниження					
а) учнями					
б) колегами					
в) адміністрацією					
2. Від образи					
а) учнями					
б) колегами					
в) адміністрацією					
3. Від висміювання					
а) учнями					
б) колегами					
в) адміністрацією					
4. Від погроз					
а) учнів					
б) колег					
в) адміністрації					
5. Від образливого прізвиська					
а) учнями					
б) колегами					
в) адміністрацією					
6. Від того, що змусять робити що-небудь проти Вашого бажання					
а) учні					
б) колеги					
в) адміністрація					
7. Від ігнорування					
а) учнями					
б) колегами					
в) адміністрацією					
8. Від					

зневажливого ставлення					
а) учнів					
б) колег					
в) адміністрації					
9. Від недобррозичливого ставлення					
а) учнів					
б) колег					
в) адміністрації					

10. Припустимо, що з якихось причин Ви тимчасово не працюєте. Повернулися б Ви на своє місце роботи?

Так	Не можу сказати	Ні
-----	-----------------	----

11. Кожен колектив має свій стиль в роботі. Прочитайте уважно наведені нижче думки і відзначте, яке з них найкраще характеризує особливості Вашого колективу.

1. Працювати потрібно так, як працюють в нашому колективі.
2. Працювати потрібно краще, ніж працюють в нашому колективі.
3. Мене мало хвилює, як працюють в нашому колективі.

Сьогодні я хочу акцентувати вашу увагу і розглянути першу (екстрену) допомогу шкільного психолога в момент, коли дитина знаходиться під впливом психотравми (в стані гострого стресу). Відразу після психотравмуючої події необхідно дитину відвести в кабінет психолога та видалити глядачів, створити спокійну обстановку, залишитися з ним наодинці. Допомога визначається станом дитини і носить наступний характер.

1. Допомога при плачі.

Сльози - це спосіб виплеснути свої почуття, і не слід відразу починати заспокоювати дитину, якщо він плаче. Але, з іншого боку, перебувати поруч з сумували учнем і не намагатися допомогти йому - теж неправильно. У чому ж має полягати допомога? Добре, якщо ви зможете висловити йому свою підтримку і співчуття, наприклад, подати склянку з водою або запропонувати

чашечку гарячого чаю. Можна тримати дитину за руку. Іноді простягнута рука допомоги значить набагато більше, ніж сотні сказаних слів.

Категорично не можна: обіймати дитину або притискати дитину до себе; заспокоювати і говорити, щоб він взяв себе в руки.

2. Допомога при істеричі.

На відміну від сліз, істерика - це той стан, який необхідно постаратися припинити. У цьому стані дитина втрачає багато фізичних і психологічних сил. Допомогти йому можна, зробивши такі дії:

Видаліть глядачів, створіть спокійну обстановку, залишіться з дитиною наодинці.

Несподівано зробите дію, яке може сильно здивувати (наприклад, можна дати ляпаса, облили водою, з гуркотом упустити предмет, різко крикнути на потерпілого). Якщо така дія зробити не вдається, то сидите поруч з дитиною, тримайте його за руку, погладжуйте по спині, але не вступайте з ним в розмову або, тим більше, в суперечку. Будь-які ваші слова в цій ситуації тільки подольють масла в вогонь.

Після того, як істерика пішла на спад, говорите з потерпілим короткими фразами, впевненим, але доброзичливим тоном («випий води», «вмийся»). Після істерики настає занепад сил. Дайте людині можливість відпочити.

3. Допомога при страху.

а. Не залишайте дитину одну. Страх важко переносити в одинокості. Говоріть про те, чого дитина боїться. Є думка, що такі розмови тільки підсилюють страх, проте вчені давно довели, що, коли людина промовить свій страх, той стає не таким сильним. Тому, якщо дитина говорить про те, чого він боїться - підтримуйте його, говорите на цю тему. Не намагайтеся відволікти фразами: «Не думай про це», «це нісенітниця», «це дурниці», «нічого страшного» і т.д .

б. Запропонуйте зробити кілька дихальних вправ, наприклад таких:

- Покладіть руку на живіт; повільно вдихніть, відчуйте, як спочатку повітрям наповнюється груди, потім живіт. Затримайте дихання на 1-2 секунди. Видихніть, спочатку опускається живіт, потім груди. Повільно повторіть цю вправу 3-4 рази;

- Глибоко вдихніть. Затримайте дихання на 1-2 секунди. Починайте видихати. Видихайте повільно і приблизно на середині видиху зробіть паузу на 1 -2 секунди. Постарайтеся видихнути якомога сильніше, Повільно повторіть цю вправу 3 - 4 рази. Якщо дитині або підлітку важко дихати в такому ритмі, приєднається до нього дихайте разом. Це допоможемо йому заспокоїтися, відчутти, що ви поруч.

Постарайтеся зайняти людини якоюсь справою, можна пограти, помалювати, полепіть. Ці заняття допоможуть дитині висловити свої почуття, цим ви відволічете його від переживань.

Пам'ятайте – страх може бути корисним (якщо допомагає уникати небезпечних ситуацій), тому боротися з ним потрібно тоді, коли він заважає жити нормальним життям.

4. Допомога при почутті провини або сорому.

Поговоріть з дитиною, вислухайте його. Дайте зрозуміти, що ви слухаєте і розумієте його (кивайте, піддакувати, говорите «угу», «ага»). Чи не засуджуйте, не прагніть оцінювати його дії, навіть якщо вам здається, що дитина або підліток вчинив неправильно. Можна просто сісти поруч, обійняти людину, погладжуючи по голові та спині, дати йому відчутти, що ви поруч з ним, що ви співчуваєте і співпереживаєте йому. Пам'ятайте вираження «поплакати на плечі», «поплакати в жилетку» - це саме про це. Дайте зрозуміти, що приймаєте дитини таким, яким він є. Не намагайтеся переконати його («ти не винен», «таке з кожним може трапитися»). На цьому етапі важливо дати дитині виговоритися, розповісти про свої почуття. Не давайте порад, не розповідайте про свій досвід, не ставте запитань - просто слухайте.

5. Допомога при нервового тремтіння.

Потрібно посилити тремтіння. Візьміть дитину за плечі і сильно, різко потрясіть його протягом 10-15 секунд. Продовжуйте розмовляти з ним, інакше він може сприйняти ваші дії як напад. Після завершення реакції необхідно дати йому можливість відпочити.

Категорично не можна: обіймати дитину або притискати його до себе, вкривати його чимось теплим, заспокоювати і говорити, щоб він взяв себе в руки.

6. Допомога при руховому збудженні.

Гостра реакція на стрес може проявлятися в руховому порушенні, яке може стати небезпечним для самого потерпілого і навколишніх. У цьому випадку постарайтеся знайти можливість фізично зупинити дитини чи підлітка. Перш, ніж намагатися йому допомогти, переконайтеся, що це не небезпечно для вас. Пам'ятайте, психологічна допомога можлива тільки в разі, якщо потерпілий віддає собі звіт у своїх діях, тому для того щоб він вас почув:

- Задавайте дитині питання, які привернуть його увагу і змусять його задуматися («хочеш, ми зателефонуємо твоїй мамі, щоб вона тебе забрала?»), «Може, ти сам вибереш, кому зателефонувати?»).

- Запропонуйте пройти в будь-який найближчий вільний від глядачів кабінет (клас) і постарайтеся дати дитині можливість виговоритися, займіть його (наприклад, попросіть допомогти перекласти книги з шафи).

- Запропонуйте спільно зробити дихальну гімнастику. Наприклад, таку:

- Встаньте. Зробіть повільний вдих, відчуйте, як повітря заповнює спочатку грудну клітку, потім живіт. Видихайте в зворотному порядку - спочатку нижні відділи легень, потім верхні. Зробіть паузу в 1-2 сек. Повторіть вправу ще 1 раз. Важливо дихати повільно, інакше від надлишку кисню може піти обертотом.

- Продовжуйте глибоко і повільно дихати. При цьому на кожному видиху постарайтеся відчути розслаблення. Розслабте руки, плечі, спину. Відчуйте їх тяжкість. Концентруйтеся на диханні, уявіть, що видихаєте своє напруження. Зробіть 3-4 вдиху-видиху.

- Деякий час (приблизно 1-2 хвилини) дихайте нормально.
- Знову починайте повільно дихати. Вдихайте тепер через ніс, а видихайте через рот, склавши губи трубочкою. При видиху уявіть, що обережно дуеті на свічку, намагаючись не погасити полум'я. Намагайтеся зберігати стан розслабленості, Повторіть вправу 3-4 рази.

- Дихайте як зазвичай.

Це допоможе дитині заспокоїтися і відчути, що ви поруч.

Категорично не можна: допускати скупчення в класі педагогів і керівників; розпитувати дитину, задавати йому питання (влаштувати розгляду)

Після надання дитині або підлітку першої (екстреної) допомоги необхідно по телефону викликати в школу батьків, щоб вони забрали дитину додому, і запропонувати їм звернутися до фахівців, тому що на цьому психологічна допомога дитині або підлітку не закінчується.

«Внутрішня система оцінювання якості освітньої діяльності гімназії»

Таблиця 3.8

Критерії оцінювання та індикатори комфортності та безпечності освітнього середовища

Нормативно-правова база (методичний кейс)	Критерії оцінювання	Методи збору інформації	Індикатори (показники)
1. <u>Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних</u>	<ul style="list-style-type: none"> • Чи комфортно перебувати у закладі учасникам освітнього процесу? • Чи учням та 	Спостереження (за освітнім середовищем).	У закладі освіти дотримано вимог санітарно-гігієнічних правил і норм, приміщення, територія закладу освіти охайні та доглянуті.

<p><u>закладів та організації навчально-виховного процесу ДСанПіН 5.5.2.008-01</u></p> <p><u>Новий освітній простір: Інформаційний посібник,</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • <u>Безпечна і дружня до дитини школа:</u> навчальний онлайн-посібник [Електронний ресурс] 	<p>вчителям подобається, як організований простір закладу? Що саме вони б хотіли змінити?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи використовують вчителі можливості просторової організації в процесі навчання? • Чи дозволяють умови, обладнання навчальних кабінетів гнучко використовувати простір під час освітнього процесу? • Чи подобається учням облаштування території? Чи враховується їхня думка при облаштуванні освітнього простору? Чи є місце для рухливих ігор та спокійного відпочинку? • Чи створені персональні робочі місця та місця для відпочинку 	<p>Опитування (анкетування учнів, педагогів та батьків; групове інтерв'ю (фокус-група) за участю освітнього процесу)</p>	<p>Заклад освіти забезпечений навчальними та іншими приміщеннями з відповідним обладнанням, що необхідні для реалізації освітньої програми Дизайн освітнього середовища закладу освіти функціональний та дозволяє максимально ефективно використовувати приміщення та територію закладу в освітньому процесі Здобувачі освіти та працівники закладу освіти обізнані з вимогами щодо охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій і дотримуються їх.</p> <p>Педагогічні працівники обізнані щодо правил поведінки у разі нещасного випадку зі здобувачами освіти та працівниками закладу освіти чи раптового погіршення їх стану здоров'я і вживають необхідних заходів у таких ситуаціях.</p> <p>У закладі освіти створено умови для здорового харчування.</p> <p>У закладі освіти створено умови для безпечного</p>
--	---	--	---

	педагогів?	<p>використання мережі Інтернет, в учасників освітнього процесу формуються навички безпечної поведінки в Інтернеті</p> <p>У закладі освіти застосовуються підходи для адаптації та інтеграції учнів до освітнього процесу, професійної адаптації працівників</p> <p>Облаштування території закладу та розташування приміщень є безпечними (анкета)</p> <p>Перелік тверджень Так Ні Примітка (відповідає частково/ потребує покращення)</p> <p>1. Наявність (справність) огорожі/паркану</p> <p>2.1. Недоступність території для несанкціонованого заїзду транспортних засобів</p> <p>2.2. Недоступність приміщення для несанкціонованого доступу сторонніх осіб</p> <p>3. Обладнано майданчики для здобувачів освіти початкової школи</p> <p>4. Облаштовано майданчики для заняття спортом та фізичної активності</p>
--	------------	---

			<p>5. Територія безпечна для фізичної активності здобувачів освіти:</p> <ul style="list-style-type: none"> - справність обладнання; - відсутність пошкоджень покриття майданчиків; - відсутність ям; - відсутність нависання гілок, сухостійних дерев <p>6. Територія чиста, охайна, відсутнє нагромадження сміття, будівельних матеріалів, опалого листя</p> <p>7. Навчальні приміщення, роздягальні, санітарні вузли для здобувачів освіти початкової школи є непрохідними та недоступними для користування здобувачами освіти інших вікових груп</p> <p>8. Навчальні приміщення закладу освіти не розміщені в цокольних та підвальних поверхах</p>
<p>Беляєва О. Булінг зсередини: причини та наслідки / О. Беляєва // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 12-19.</p> <p>• Бугайчук А. Групи підтримки та мобільні додатки: як</p>	<p>Чи сформована у закладі антибулінгова політика? Що знають про неї учасники освітнього процесу?</p> <p>• Чи оприлюднено План запобігання</p>	<p>Опитування (анкетування) учнів, педагогічних працівників, батьків, інтерв'ю з</p>	<p>Створення безпечного освітнього середовища:</p> <ul style="list-style-type: none"> • безпечний фізичний простір: заходи з адаптації будівлі та приміщень для забезпечення можливості ними користуватись усім учасникам освітнього процесу без дискримінації через

<p>борються зі шкільним булінгом у США і Канаді? /А. Бугайчук // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 20-25.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Кібербулінг або віртуальна агресія. Способи розпізнання і захист дитини / Найдьонова Л. А. – К., 2014. – 96 с. • <u>Розбудова миру. Профілактика і вирішення конфлікту з використанням медіації: соціально-педагогічний аспект</u> [Електронний ресурс] • Соловійова О. Д., Дубровська Є. В. Організація роботи з розв'язання проблем насильства в ЗНЗ. Методичні рекомендації / О. Д. Соловійова, Є. В. Дубровська // – Київ: 2016. – 81 с. • <u>Протидія булінгу</u> (короткий опис, приклади) [Електронний ресурс] 	<p>булінгу (цькуванню) і чи виконуються заплановані заходи? Чи охоплюють вони усі аспекти життя закладу?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи знають педагоги, керівництво, як діяти у випадку виявлення булінгу (цькування)? • Чи залучались представники територіального органу (підрозділу) Національної поліції до розроблення Плану заходів, інформаційно-просвітницької роботи з учасниками освітнього процесу? • Чи проводяться інформаційні заходи для батьків щодо пропусків занять, профілактики насильства у дитячому колективі, кібербулінгу тощо? <p>□</p>	<p>практичним психологом)</p> <p>Спостереження (за освітнім середовищем).</p> <p>□</p>	<p>фізичні можливості; постійне спостереження за поведінкою учнів під час перерв, безпечний доступ до мережі Інтернет тощо);</p> <ul style="list-style-type: none"> • безпечне емоційно-психологічне середовище: розвиток в учасників освітнього процесу соціально-емоційної грамотності, толерантності, прийняття різноманітності, вмінню співпрацювати, навичок ненасильницької комунікації тощо. • Інформаційно-просвітницькі заходи (лекції, тренінги тощо). • Навчання педагогів (спектр тем і напрямів найрізноманітніший: від формування громадської компетентності до соціально-емоційної грамотності, поглиблення знань щодо методик запобігання виникненню насильства у дитячому колективі або ранніх ознак його виявлення тощо. • Чітко і доступно мовою прописаний: • порядок звернення щодо булінгу чи інших видів насильства; • алгоритм дій для педагогів, інших працівників закладу та адміністрації у випадку виявлення фактів
--	---	--	---

		<p>булінгу(цькування). Опитування (анкетування учнів, Беляєва О. Булінг зсередини: причини та наслідки / О. Беляєва // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 12-19.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Бугайчук А. Групи підтримки та мобільні додатки: як борються зі шкільним булінгом у США і Канаді? /А. Бугайчук // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 20-25. • Кібербулінг або віртуальна агресія. Способи розпізнання і захист дитини / Найдьонова Л. А. – К., 2014. – 96 с. • Соловійова О. Д., Дубровська Є. В. Організація роботи з розв'язання проблем насильства в ЗНЗ. Методичні рекомендації / О. Д. Соловійова, Є. В. Дубровська // – Київ: 2016. – 81 с. • Спостереження (за освітнім середовищем). Розроблені інструкції для батьків, які допоможуть у виявленні ознак того, що їхня дитина стала жертвою/ініціатором чи свідком булінгу (цькування); • проводиться інформаційно-просвітницькі заходи для батьків.
--	--	--

<p><u>Політика контролю поведінки у школі // The British International School</u> – [Електронний ресурс]</p> <ul style="list-style-type: none"> Інформаційно-комунікативні технології для якісної сучасної освіти. <p>Методичний посібник: Українсько-польський досвід у програмі «Класна школа» / Ред. Вербицька П., Лучинська А., Магерський І. Педан-Слепухіна О. – Львів, 2016. – 178 с.</p> <ul style="list-style-type: none"> <u>Правила класу</u> [Електронний ресурс] 	<p>Чи розроблені правила поведінки для всіх учасників освітнього процесу?</p> <ul style="list-style-type: none"> Чи ознайомлені учасники освітнього процесу з правилами поведінки? Чи є правила поведінки у закладі освіти дієвими і функціональними? Чи проводить заклад моніторинг того, як змінюється динаміка порушень правил поведінки учнями? <p>☐</p>	<ul style="list-style-type: none"> Опитування (анкетування педагогів, учнів, батьків). <p>Спостереження (за освітнім середовищем).</p> <p>☐ Джерело</p>	<p>Правила поведінки учнів базуються на чинному законодавстві України. Учень приходить до школи за 10-15 хв. до початку навчальних занять, займає своє робоче місце, готує все необхідне навчально-приладдя до уроку. Школа – територія, на якій не місце будь-яким видам зброї, в т. ч. ножам, вибуховим, вогнебезпечним речовинам, алкогольним напоям, цигаркам, наркотикам, токсичним речовинам</p> <p>Йти зі школи та її території можна лише з дозволу вчителів або медичної сестри (попередньо узгодивши з батьками).</p> <p>Учні поведуться ввічливо, піклуються про молодших школярів</p> <p>У школі учні поведуться гідно та поважають честь і гідність людей, які знаходяться поруч.</p> <p>Учні бережуть майно школи, дбають про чистоту та порядок на території школи.</p> <p>Цькування, бійки, залякування, лихослів'я та знущання над людиною є неприпустимими формами поведінки у школі та за її</p>
---	--	---	---

			<p>межами. Учень старанно виконує домашні завдання Учасники освітнього процесу взаємодіють на засадах взаємоповаги: не спостерігаються випадки образливої поведінки, прояви фізичного або психологічного насильства педагогічні працівники не застосовують фізичного покарання, психологічного насильства</p> <p>2.1. Педагогічні працівники та керівництво закладу освіти здійснюють заходи із запобігання порушення правил поведінки</p> <p>2.2. Відбувається постійне спостереження працівниками закладу за дотриманням правил поведінки учасниками освітнього процесу</p>
<p><u>Онлайн-курс «Протидія та попередження булінгу (цькування) в закладах освіти»</u> [Електронний ресурс] Навчальний курс для директорів шкіл та педагогів,</p>	<p>Чи пройшли педагогічні працівники навчання із запобігання та протидії насильству і булінгу?</p> <p>• Чи відбувається щорічне оновлення Плану</p>	<p>Опитування (анкетування педагогів, учнів, батьків). Вивчення документації.</p>	<p>Питання обізнаності педагогічних працівників та протидії насильству і булінгу у закладі освіти розглядається на нарадах, засіданні педагогічної ради. Здійснюється аналіз відвідування учнями школи. Проводиться робота</p>

<p>якому можна отримати поради щодо організації системної роботи у закладі з попередження булінгу, як правильно педагогам реагувати на прояви булінгу, які Інстру-менти застосувати.</p> <p>• <u>Онлайн-курс «Недискримінаційний підхід у навчанні»</u> [Електронний ресурс] Навчальний курс для керівників шкіл, вчителів початкових класів, який познайомит ь практичними п орадами як склас ти план дій для протидії булінгу, як створити школу, дружню до кожної дитини.</p> <p>Веленко А. Протидія булінгу. Цикл практичних занять для підлітків / Алла Веленко // Психолог. – 2019. – № 1 (649). – С. 60-73</p> <p>• <u>Онлайн-курс «Протидія</u></p>	<p>заходів із запобігання булінгу та дискримінації?</p> <p>Наскільки дієвим є цей план?</p> <p>• Чи проводиться регулярний аналіз причин пропусків занять учнями та, у разі необхідності, здійснюється відповідна робота з учнями, батьками, в тому числі за участі Служби у справ дітей?</p> <p>• Які заходи здійснює психологічна служба закладу із запобігання, виявлення та реагування на випадки булінгу?</p> <p>• Чи керівництво закладу, вчителі реагують на звернення що-до випадків булінгу? Чи знають педагоги і чи дотримуються прийнятого у закладі порядку реагування на звернення про випадки булінгу?</p> <p>• Чи повідомляють</p>		<p>психолог-гічної служби з виявлення, реагування та запобігання булінгу (цькуванню), іншому насильству (дігностування, індивідуальна робота, тренінгові заняття тощо)</p> <p>Здійснюється реагування на всі звернення про випадки булінгу (цькування)– в дитячому колек-тиві, серед батьків, педагогів</p> <p>Керівник закладу повідомляє про випадки булінгу до терто-ріальних органів Національної поліції України та у служби у справ дітей.</p> <p>У закладі освіти розроблено план заходів із запобігання та протидії булінгу</p> <p>1.2.1.1. Вивчення документації, опитування</p> <p>1.2.1.2. У закладі освіти реалізу-ються заходи із запобігання проявам дискримінації</p> <p>1.2.1.2. Вивчення документації, опитування</p> <p>1.2.1.3. Частка здобувачів освіти і педагогічних праців-ників, які вважають освітнє середовище безпечним і психологічно комфортним</p> <p>1.2.1.4. Керівництво та</p>
---	---	--	---

<p><u>та попередження булінгу (цькування-ню) в закладах освіти»</u> [Електронний ресурс] •<u>Онлайн-курс «Недискримінаційний підхід у навчанні»</u>[Електронний ресурс]</p>	<p>правоохоронним органам та Службі у справ дітей про випадки булінгу? Як реалізується політика попередження та протидії булінгу (цькування) у закладі освіти? Чи реалізуються заходи з протидії дискримінації?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Чи залучались до роботи з запобігання та протидії булінгу працівники правоохоронних органів, інші фахівці? • Наскільки ефективною у закладі освіти є політика запобігання та протидії булінгу (дискримінації)? • Наскільки успішно вдається реагувати на випадки булінгу у закладі освіти? • Яка інформаційно-просвітницька робота з батьками проводиться щодо протидії булінгу (цькування), насилля, 		<p>педагог-гічні працівники закладу освіти проходять навчання, ознайомлюються з нормативно-правовими документами щодо виявлення ознак булінгу, іншого насильства та запобігання йому</p> <p>1.2.1.5. Заклад освіти співпрацює з представниками правоохоронних органів, іншими фахівцями з питань запобігання та протидії булінгу</p>
---	--	--	--

	<p>кібербезпеки? Наскільки вона є дієвою?</p> <ul style="list-style-type: none"> • Які види і форми навчання педагогічних працівників використовуються закладом освіти для оволодіння ними методиками діагностики і раннього виявлення булінгу (цькування), ознак насилля у дитячому колективі? • Чи здійснюється аналіз причин відсутності здобувачів освіти на навчальних заняттях? Які заходи вживаються за результатами аналізу? 		
--	--	--	--

ВИСНОВКИ

1. У вирішенні цієї проблеми провідна роль належить саме педагогічному колективу гімназії, який забезпечує всі необхідні умови для навчання, успішної соціалізації та гармонійного розвитку дітей і підлітків із пріоритетним наголосом на питаннях захисту життя і здоров'я, працює на засадах партнерства, усвідомлюючи педагогічну діяльність як глибоко гуманістичну, що базується на принципах дитиноцентризму.

2. Основними методично – організаційними умовами здійснення психолого-педагогічного супроводу учасників освітнього процесу є:

- проведення системи психологічних занять та тренінгів з усіма учасниками освітнього середовища школи: учнями, вчителями, батьками.

- реалізація програми психологічного супроводу для кожного з суб'єктів навчально-виховного процесу, яка включає групові дискусії та вправи з питань безпечної психологічної взаємодії, ненасильницької комунікації, наслідків психологічного насильства з метою особистісного зростання;

- співвідношення змісту конкретної програми супроводу з проблемами вікового і професійного розвитку її учасників. використання гуманістично-орієнтованих технологій і норм особистісного розвитку, в основі яких лежить процес взаємодії, що призводить до зниження нервово-психічної напруги, підвищує здатність до саморегуляції, сприяє підвищенню психічного здоров'я.

3. Забезпечення психологічної безпеки освітнього середовища, охорона і підтримка психічного здоров'я учасників освітнього середовища є пріоритетним напрямком діяльності служби психологічного супроводу в галузі освіти. Для забезпечення психологічної безпеки в освіті необхідно спиратися на існуючі принципи створення психологічної безпеки. В даний

час існує декілька принципів створення психологічної безпеки в освітньому середовищі.

4. Психологічно безпечною освітнім середовищем освітнього закладу можна вважати таке середовище, в якій більшість учасників мають позитивне ставлення до неї, високий рівень задоволеності характеристиками освітнього середовища і захищеності від психологічного насильства у взаємодії. Психологічно безпечна і комфортна освітнє середовище - це результат комплексного, системного, тривалого спеціально організованого психолого-педагогічного процесу, результат якого фіксується в наявності (створення):

- гуманістичної освітньої системи освітньої установи; - єдиного освітнього та виховного простору в навколишньому установа середовищі;
- включеності самого учня в освітній процес в суб'єктній позиції;
- наявності значущих для учня спільнот, що забезпечують задоволення його потреби в міжособистісному спілкуванні, що характеризуються обцинним характером організації діяльності, наявністю відносин, заснованих на вимогливості та повазі один до одного.

5. Важливим фактором впливу на психологічний клімат дитячого колективу та кожного учня є стиль взаємодії педагога з учнями та стиль управлінської діяльності керівника: уміння швидко адаптуватися до нових змін у суспільстві; модернізувати навчально-виховний процес відповідно до вимог сьогодення; впроваджувати активні методи педагогічної взаємодії та управлінської діяльності; будувати особистісні взаємини на гуманістичних засадах. Отже, формування здорового психологічного клімату в колективі – результат серйозної роботи вчителів та управлінців. Якщо в колективі освітнього закладу панує атмосфера гуманності, діловитості, творчості, взаємодопомоги, то така ж атмосфера буде панувати і в дитячому колективі.

6. Проаналізувавши дані, які мали на меті виявити рівень емоційного інтелекту та емоційної збудливості вчителів, можна зробити наступні висновки:

Серед педагогів переважає (77,5%) середній рівень інтегративного (сума за всіма шкалами) емоційного інтелекту з урахуванням домінуючого знака визначається за певними кількісними показниками:

- це часткове усвідомлення і розуміння своїх емоцій, а для цього необхідне постійне поповнення власного словника емоцій. Люди з високою емоційною обізнаністю в більшій мірі, ніж у інші обізнані про свій внутрішній стан (65%);

- це емоційна відхідливість, емоційна гнучкість, іншими словами, довільне керування своїми емоціями (60%);

- управління своєю поведінкою, за рахунок керування емоціями (67,5%);

- це часткове розуміння емоцій інших людей, вміння співпереживати поточного емоційного стану іншої людини, а так само готовність надати підтримку, це вміння зрозуміти стан людини по міміці, жестах, відтінкам мови, позі (77,5%);

- вміння впливати на емоційний стан інших людей (82,5%).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Child-Friendly Schools Documentary Series: Rising Voices. URL: https://www.unicef.org/cfs/index_RisingVoices.htm
2. Азарова Т.В., Абрамов Л.К. Менеджмент неприбуткової організації. Частина 2. Кіровоград: ЦПТІ, ІСКМ, 2003. 140 с.
3. Баева И.А. Проектирование профессионально-образовательной среды педагога в условиях внедрения и освоения стандарта профессиональной деятельности (на материале системы образования Ленинградской области) [Электронный ресурс] / И. А. Баева, С. В. Тарасов // Психологическая наука и образование. 2016. Том 8. № 2. С. 1–10.
4. Балл Г. Понятие адаптации и его значение для психологии личности [Электронный ресурс] / Г. Балл. Режим доступа: <http://www.vash-psiolog.info/obsh/8-2010-04-09-20-26-17/48-2010-04-11-13-49-32.html>
5. Бех І.Д. Виховання особистості: у 2 кн. Кн. 2: Особистісно-орієнтований підхід: науково-практичні засади / І. Д. Бех. К.: Либідь, 2003. 344 с.
6. Бойчук Ю.Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти: монографія. – Суми: Університетська книга, 2008. – С.95 – 99. 2. Державний стандарт початкової загальної освіти. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 20 квітня 2011 р. № 462 [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://osvita.ua/legislatio>
7. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: [підручник] / Н. Ю. Бутенко. К.: КНЕУ, 2004. С. 260.
8. Валеологія: сучасний стан, напрями, перспективи розвитку: матеріали V Міжнар. наук. -практ. конф., квітень 2007 р.: у 3 т. / за заг. ред. проф. М.С. Гончаренко. – Харків, 2007. Т.1. 225 с. С. 26.

9. Велитченко Л.К. Педагогічна взаємодія: теоретичні основи психологічного аналізу: монографія / Л. К. Велитченко. Одеса: ПНЦ АПН України, 2005. 355 с.
10. Величко Е.В. Управление психологической безопасностью образовательной среды колледжа / Е. В. Величко // Психология в России и за рубежом: материалы междунар. науч. конф. СПб.: Реноме, 2011. С. 72–75.
11. Водолазська Т.В. Модель доброзичливого до дітей освітнього середовища [Електронний ресурс] / Т. В. Водолазська // ПостМетодика, №5 (108), 2012. 2012. URL: <http://poippo.pl.ua/pm/pdf-1-f-w/PM-108.pdf>
12. Вопросы взаимодействия школы, семьи и общественности в формировании личности. – Харьков: Изд. Облсовета Педобщества. 1991. 42с.
13. Гафнер В.В. Образование и национальная безопасность России / В. В. Гафнер // Основы безопасности жизни. 2002. № 6. С. 12–17.
14. Гаязова Л. А. Построение модели безопасности школьной среды в социально-психологических исследованиях [Электронный ресурс] / Л. А. Гаязова // Психология. – Режим доступа : <http://cyberleninka.ru/article/n/postroenie-modeli-bezopasnosti-shkolnoysredy-v-sotsialno-psihologicheskikhissledovaniyah>
15. Гонтаровська Н.Б. Теоретичні і методичні засади створення освітнього середовища як фактору розвитку особистості школяра: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук / Н. Б. Гонтаровська. К., 2012. 44 с.
16. Городенко В. Охорона внутрішнього середовища людини. Виховання здорового способу життя // Завуч. 2002. № 7. 2. Долгоп'ятова Т. Збереження здоров'я дітей – турбота школи // Директор школи. 2002. № 15.
17. Екологія людини: підручник / Залеський І. І., Клименко М. О. □ К. : Видавничий центр „Академія”, 2005. □ 288 с. (Альма-матер) Медведев В. И. Экологическое сознание : учебное пособие / Медведев В. И., Алдашева А. А. □ Изд. второе, доп. □ М. : Логос, 2001. □ 384 с.

18. Застело А.О. Екологізація освітньої взаємодії / А. О. Застело // Вісник Одеського національного університету. Психологія. 2012. Т. 17, вип. 9. С. 90–97.

19. Каган М.С. Мир общения: Проблема межобъективных отношений / М. С. Каган. М.: Политиздат, 1988. С. 147–152. Каташов А.І. Педагогічні умови розвитку інноваційного освітнього середовища сучасного ліцею: дис. ...канд. пед. наук 13.00.07 / А.І. Каташов. К., 2000. 265 с.

20. Кириленко Н.М. Проблеми інформаційної безпеки освітнього середовища вищого навчального закладу. Інформаційно-телекомунікаційні технології в сучасній освіті: досвід, проблеми, перспективи: третя міжнар. наук.-практ. конф.: [в 2 ч.]. Ч.1. / Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України та ін.; за ред. М.М. Козяра, Н.Г. Ничкало. Львів: ЛДУ БЖД, 2012. С. 149–151.

21. Ковров В.В. Воспитательная система образовательного учреждения как ресурс обеспечения психологической безопасности: учебно-методическое пособие / В. В. Ковров, М. М. Мириманова, Н. Т. Оганесян. М.: Экон-Информ, 2012.

22. Костецкая Г.А. Средовый подход в образовании: безопасная образовательная среда современной школы / Г. А. Костецкая // Молодой ученый. 2014. № 18. С. 49–51.

23. Леонова О. Образовательное пространство как педагогическая реальность / О. Леонова // Alma mater (Вестник высшей школы). 2006. № 1. С. 36–40.

24. Леонтьев А.А. Психология общения / А. А. Леонтьев. 3-е изд. М.: Смысл, 1999. 365 с.

25. Милграм С. Опыт городской жизни: психологическое исследование // Практикум по социальной психологии / Пайнс Э., Маслач К. СПб.: Питер, 2000. С. 283–295.

26. Морозова Н.В. Экологизация образования как средство формирования экологической культуры / Н.В. Морозова // *Фундаментальные исследования*. 2012. № 3 (часть 2). С. 300–304.
27. Москаленко В.В. Соціалізація особистості: монографія / В. В. Москаленко. К.: Фенікс, 2013. 540 с.
28. Немов Р. С. Социальная психология: учебное пособие / Р. С. Немов, И. Р. Атлунина. СПб.: Питер, 2008. С. 58–65.
29. Нова українська школа: poradnik для вчителя / під заг. ред. Н.М. Бібік. Київ: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. С. 50–69.
30. Обозова О. Психологічна безпека освітнього середовища / О. Обозова // *Психолог. Шкільний світ*. 2011. № 10. С. 3–6.
31. Огородник С.И. Психологическая помощь курсантам в процессе адаптации к условиям обучения в военном вузе / С. И. Огородник, А. Н. Устимова // *Молодой ученый*. 2015. № 20. С. 535–539.
32. Оржеховська В.М. Концепція освіти „рівний-рівному” щодо здорового способу життя серед молоді України / В. М. Оржеховська, О. І. Пилипенко, Л. І. Андрущак. □ К.: Навчальна книга, 2002. 28 с.
33. Парыгин Б.Д. Социальная психология. Проблемы методологии, истории и теории / Б.Д. Парыгин. СПб.: ИГУП, 1999. 592 с.
34. Пилипенко В. Ф. Обеспечение комплексной безопасности в образовательном учреждении. Теория и практика: практ. пос. / В. Ф. Пилипенко, Н. В. Ерко, А. А. Парфенов. М.: Айрис-Пресс, 2006. 192 с.
35. Писарева О.Е. Формирование экологически ориентированного образовательного пространства в школьной среде: автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук / О. Е. Писарева. 2012.
36. Пономарьова Г.Ф. Формування здорового способу життя сучасної особистості: реалії та перспективи // *Вісник ХДАДМ* № 2. 2014. С. 110-113.
37. Про подальше впровадження міжнародного проекту Європейська мережа шкіл сприяння здоров'ю. в Україні: Наказ Міністерства освіти

України та Міністерства охорони здоров'я України від 20 липня 1998 року №206/272 // Позакласний час. 2004. №3–4. С. 11–12.

38. Про становище молоді в Україні. Молодь за здоровий спосіб життя // Газета Верховної Ради України. Голос України. від 4 листопада 2010 року №207 (4957).

39. Психологический словарь / [ред. В. П. Зинченко, Б. Г. Мещерякова]. – 2-е издание, перераб. и доп. М.: Педагогика-Пресс, 1999. – С. 232. 152

40. Рибка Н.М. Структура поняття «Єдиний освітній простір» / Н. М. Рибка // Культура народів Причорномор'я. □ 2004. □ № 51. □ С. 141□144.

41. Роговая О.Г. Формирование образовательной среды как фактор повышения качества эколого-педагогического образования / О. Г. Роговая // Известия Российского государственного педагогического университета им. А. И. Герцена. 2006. № 17. Том 7. □ С. 35□45.

42. Рубцов В.В. Проектирование развивающей образовательной среды школы / В. В. Рубцов, И. Т. Ивошина. М.: МГППУ, 2003.

43. Русова С. Моральні завдання сучасної школи / С.Русова // Рідна школа. 1938. Ч. 7. 159 с.

44. Сироватко О. Підходи до формування здоров'я зберігаючого середовища в закладі освіти / О.Сироватко // Директор школи. № 38 (566). Жовтень. 2009.

45. Совгіра С.В., Гончаренко Г.Є. Проблеми екологічної безпеки як основи життєдіяльності особистості в освітньому середовищі. IV Всеукраїнські наукові читання пам'яті Сергія Терещука: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю (Миколаїв, 23-24 квітня 2015 р.) / Чорноморський державний університет імені Петра Могили; Миколаїв: ФОП Швець В.Д., 2015. С. 205–208.

46. Соціальна педагогіка. Підручник. За редакцією професора Капської А.Й. – К.: Центр учбової літератури, 2011. 69 с.

47. Стрижак А.М. Сучасні підходи до формування в школярів здорового способу життя // <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/suchasni-pidkhodi-do-formuvannya-vshkolyariv-zdor.html>
48. Сухомлинський В.О. Духовний світ школяра / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. К.: Рад. шк., 1976. Т.1. С. 209–396.
49. Ферару Г.С. Экологический менеджмент: учебник для студентов бакалаврата и магистратуры / Г. С. Ферару. – Ростов н/Д: Феникс, 2012. 528 с. (Высшее образование).
50. Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: наука о взаимодействии / Г. Хакен; перевод с немецкого А. Р. Логунова. М., 2003. 320 с.
51. Цимбалару А.Д. Моделювання інноваційного освітнього простору загальноосвітнього навчального закладу [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ime.edu-ua.net>.
52. Цікановська Н.А. Інтерпретація понять “виклик”, “небезпека”, “загроза” та “ризик” у теорії фінансової безпеки [Електронний ресурс] / Н. А. Цікановська // Фінансовий простір. 2013. № 3(11). – Режим доступу : http://fp.cibs.ck.ua/files/1303/13tnaip_.pdf С.110
53. Чабан Н.В. Простір загальноосвітнього навчального закладу як чинник формування та розвитку особистості учня [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp7/konfl/Chaban.
54. Человек и общество (философия): Словарь-справочник: для учащ. всех форм средней ступени образования / И. Д. Коротец [и др.]. Ростов-на-Дону: Феникс, 1996. 544 с.
55. Чесноков Н.А. Место и роль педагогической безопасности образовательных систем государства / Н. А. Чесноков // Социология образования. 2007. № 11. С. 32–44.
56. Шаляпина Т.А. Экологизация образовательного процесса как средство развития личности / Шаляпина Т.А. // Личность в едином образовательном пространстве: 153 сб. науч. ст. 1 Междунар. образоват. форума (г. Запорожье, 5-7 мая 2010 г.). Ч. 1. Конференция «Философия

образования личности» / Комунал. учреждение «Запорож. обл. ин-т последиплом. пед. образования»; [редкол.: Аксенова О.П. и др.]. □ Запорожье: ЛПС, 2010. □ 239 с. С. 204□207.

57. Шевченко Л.С. Освітня безпека України в умовах глобалізації /Л.С. Шевченко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. 2009. № 4. С. 291–296.

58. Шендрик И.Г. Образовательное пространство субъекта и его проектирование / И.Г. Шендрик. М.: АПКиПРО, 2003.

59. Щербан Т.Д. Психологія навчального спілкування: монографія / Т. Д. Щербан. К.: Міленіум, 2004. 345 с.

60. Ясвин В.А. Образовательная среда: от моделирования к проектированию / В.А. Ясвин. М.: Смысл, 2001. С. 14.

ДОДАТОК А

Стратегія захисту дітей¹

Вступ

Головним правилом для всіх дій працівників закладу є необхідність діяти в найкращих інтересах дитини. Кожний працівник повинен ставитися до дітей з повагою та враховувати їхні потреби. Використання працівником будь-якої форми насильства проти дитини є неприйнятним.

Для досягнення цього працівники закладу повинні діяти відповідно до чинного законодавства та внутрішніх правил закладу в межах своїх повноважень.

Розділ I

Визначення термінів

§ 1

1. Працівник закладу – особа, яка працює в закладі згідно з трудовою угодою або за контрактом.
 2. Дитина – будь-яка особа віком до 18 років.
 3. Особа, уповноважена представляти дитину – один з її рідних або прийомних батьків, або законний опікун.
 4. Дозвіл батьків (опікунів) означає дозвіл, наданий хоча б одним з батьків дитини. Проте якщо між батьками дитини немає згоди, їм має бути повідомлено, що питання повинно бути вирішено в родині або опікунському суді.
 5. Насильство проти дитини розуміється, як дії проти дитини, що підлягають покаранню та є забороненими, скоєні будь-якою особою, зокрема
-

працівником закладу, або дії, які загрожують благополуччю дитини, зокрема неналежний догляд за нею.

6. Особа, відповідальна за Інтернет – працівник закладу, призначений його керівником для контролю за користуванням дітьми мережею Інтернет на території закладу та їх безпеку під час такого користування.

7. Особа, відповідальна за реалізацію «Стратегії захисту дітей від насильства» (далі – Стратегії) – працівник закладу, призначений його керівником для контролю за її виконанням.

8. Особисті дані дитини – будь-яка інформація, за допомогою якої можна ідентифікувати дитину.

Визначення чинників ризику насильства проти дитини та реагування на них

§ 2

1. Працівники закладу мають знати чинники ризику насильства проти дитини та звертати на них увагу в рамках своїх службових обов'язків.

2. Якщо виявлено чинники ризику, працівники закладу повинні повідомити про них батькам і надати їм інформацію про можливості для отримання підтримки, а також заохотити їх до вирішення проблеми.

3. Працівники повинні контролювати стан і благополуччя дитини.

Розділ III

Порядок реагування у випадках насильства проти дітей

§ 3

Якщо працівник закладу підозрює, що дитина стала жертвою насильства, він повинен надати інформацію про це в письмовій формі класному керівнику (педагогу-консультанту, психологу або керівнику закладу).

§ 4

1. Педагог-консультант (психолог) викликає батьків або опікунів дитини, яка може бути жертвою насильства, і повідомляє їм про це.
2. Педагог-консультант (психолог) повинен підготувати опис ситуації дитини в навчальному закладі та в родині на підставі своїх розмов з дитиною, вчителями, вихователями та батьками і розробити план допомоги дитині.
3. План допомоги має включати рекомендації з таких питань:
 - a) вжиття заходів для забезпечення безпеки дитини, у т.ч. повідомлення компетентних служб про можливий випадок насильства;
 - b) підтримка, яку навчальний заклад повинен запропонувати дитині;
 - c) направлення дитини до спеціалізованого центру для отримання допомоги (за потреби).

§ 5

1. У більш складних випадках (пов'язаних із сексуальним насильством, жорстоким фізичним або психологічним насильством) керівник закладу повинен створити групу реагування, до складу якої можуть входити психолог-консультант, вихователь або класний керівник дитини, керівник та інші працівники закладу, обізнані із ситуацією або добре знайомі з дитиною (надалі – група реагування).
2. Група реагування повинна підготувати план надання допомоги дитині, який відповідає вимогам, зазначеним у п. 3, § 4 Стратегії, та базується на матеріалах, підготовлених психологом-консультантом закладу, та іншій інформації, отриманої членами групи.
3. Якщо про можливий випадок насильства проти дитини повідомляється її батькам або опікунам, створення групи реагування є обов'язковим. Група має призначити батькам або опікунам зустріч для обговорення проблеми, під час якої батькам або опікунам може бути повідомлено про те, що можливий випадок насильства буде розслідуватися

зовнішньою організацію для забезпечення об'єктивності розслідування. Необхідно вести протокол такої зустрічі.

§ 6

1. Педагог-консультант повинен представити план надання допомоги дитині її батькам або опікунам, рекомендуючи щільну співпрацю під час його виконання.

2. Педагог-консультант повинен поінформувати батьків або опікунів дитини про обов'язок закладу повідомити про можливий випадок насильства компетентні органи (прокуратуру, поліцію, суд з питань сім'ї/опікунства) або керівника міждисциплінарної групи (поліцейська процедура «Синя картка»).

3. Після того, як педагог-консультант поінформував батьків, керівник закладу повинен повідомити про можливий злочин прокуратурі, поліції або окружному суду, департаменту у справах сім'ї та неповнолітніх, або відправити заповнену форму «Синя картка – А» керівникові міждисциплінарної групи.

4. Відповідальність за подальші дії несуть органи, згадані у попередньому пункті.

5. Якщо про можливий випадок насильства проти дитини повідомляється батькам або опікунам дитини, але факт такого випадку не підтверджується, батьки або опікуни дитини мають отримати інформацію про це в письмовій формі.

§ 7

1. При реагуванні на повідомлення про випадок насильства розробляється таблиця вжитих заходів (втручання), зразок якої наведено в Додатку 2. Таблиця має знаходитися в особовій справі дитини.

2. Усі працівники закладу та інші особи, яким стало відомо про випадок насильства або будь-які пов'язані з ним питання в межах своїх службових обов'язків, повинні зберігати конфіденційність, за винятком

інформації, яка передається компетентним органам відповідно до порядку реагування.

Розділ IV

Принципи захисту особистих даних дитини

§ 8

1. Особисті дані дитини мають бути захищені, згідно з положеннями Закону України «Про захист персональних даних» від 01.06.2010 р. № 2297-VI

2. Працівники закладу, які працюють з особистими даними дітей, повинні зберігати їх конфіденційність і вживати заходів для їх захисту від несанкціонованого доступу.

3. Особисті дані дитини надаються лише тим особам і організаціям, які мають на це право, згідно із законодавством, та відповідні повноваження.

4. Працівники закладу мають право працювати з особистими даними дитини та надавати їх в рамках розслідування, яке проводиться міждисциплінарною групою, призначеною, згідно з положеннями Закону Республіки Польща «Запобігання Насильству в Сім'ї» від 29 липня 2005 р.

§ 9

Працівник закладу може використовувати інформацію про дитину з освітньою або навчальною метою лише за умови анонімності дитини та неможливості її ідентифікації за допомогою такої інформації.

§ 10

1. Працівник закладу не має права надавати інформацію про дитину, її батьків чи опікунів представникам засобів масової інформації.

2. У виключних ситуаціях, якщо це є обґрунтованим, працівник закладу може звернутися до батьків або опікунів дитини за дозволом надати їхні контактні дані представникам засобів масової інформації. Такі дані надаються лише за умови отримання дозволу.

3. Працівники закладу не мають права надавати можливість представникам засобів масової інформації встановлювати контакт з дітьми.

4. Працівники закладу не мають права розмовляти з представниками засобів масової інформації про дітей, їхніх батьків чи опікунів. Це також стосується ситуацій, коли працівник закладу вважає, що його висловлювання не записуються.

5. У виняткових ситуаціях, якщо це є обґрунтованим, працівник закладу може мати розмову з представниками засобів масової інформації про дитину або її батьків (опікунів) за умови згоди на це батьків (опікунів) у письмовій формі.

§ 11

1. Представники засобів масової інформації можуть отримувати дозвіл на доступ до окремих приміщень закладу для підготовки матеріалів для ЗМІ за рішенням керівника закладу.

2. Приймаючи відповідне рішення, керівник повинен звернутися до адміністрації закладу з проханням підготувати приміщення закладу для роботи представників ЗМІ таким чином, щоб зйомка дітей у закладі була неможливою.

Розділ V

Принципи захисту зображень

§ 12

Визнаючи право дітей на приватність і захист особистих інтересів, заклад повинен захищати зображення дітей.

§ 13

1. Працівники закладу не мають права давати дозвіл на фото-, відеозйомку дітей або їх аудіозапис на території закладу без попередньої згоди батьків або опікунів дитини в письмовій формі.

2. Для отримання згоди батьків (опікунів) для фото-, відеозйомки дитини працівник закладу має звернутися до них, згідно з процедурою для отримання такого дозволу. Не дозволяється надавати представникам ЗМІ контактні дані батьків (опікунів) дитини без їх попередньої згоди.

3. Якщо зображення дитини є лише частиною великого зображення, наприклад, публічного заходу, пейзажу, зборів тощо, дозвіл батьків (опікунів) на фото-, відеозйомку не є необхідним.

§ 14

1. Оприлюднення працівником закладу зображення дитини в будь-якому вигляді (фото-, відео- або аудіозапису) потребує попередньої згоди батьків або законних опікунів дитини в письмовій формі.

2. Згаданий в п.1 дозвіл повинен містити дані про те, де буде оприлюднено запис або зображення та в якому контексті його буде використано (наприклад, що його буде розміщено на веб-сайті www.youtube.pl з метою реклами закладу).

Розділ VI

Принципи доступу дітей до мережі Інтернет

§ 15

1. Надаючи дітям доступ до мережі Інтернет, заклад зобов'язаний вжити всіх заходів для захисту їх від матеріалів, які можуть зашкодити їхньому належному розвитку, зокрема, має бути встановлено останню версію спеціального програмного забезпечення для такого захисту.

2. На території закладу дитина може мати доступ до мережі Інтернет у таких випадках:

- a) під наглядом учителя на заняттях з вивчення комп'ютера;
- b) без нагляду вчителя – на комп'ютерах навчального закладу, призначених для цього (вільний доступ).

3. Коли дитина отримує доступ до мережі Інтернет під наглядом працівника закладу, останній має розповісти дитині про принципи безпечного користування мережею Інтернет. Крім того, працівник закладу відповідає за забезпечення безпеки дітей при використанні мережі Інтернет під час занять.

4. На комп'ютерах закладу, призначених для вільного доступу до мережі Інтернет, мають бути постійно доступними навчальні матеріали з безпечного користування нею.

§ 16

1. Особа, відповідальна за безпечний доступ до мережі Інтернет, повинна надати кожній дитині індивідуальний логін (обліковий запис) і пароль, які дають їй змогу користуватися мережею Інтернет на території закладу, та пояснити дитині, що вона не повинна повідомляти нікому свій логін і пароль.

2. Доступ дітей до мережі Інтернет на території закладу має бути можливим лише через сервер закладу після того, як дитина вводить свій індивідуальний логін і пароль.

§ 17

1. Особа, відповідальна за доступ до мережі Інтернет, повинна забезпечити на території закладу на всіх комп'ютерах з доступом до мережі Інтернет встановлення та регулярне оновлення таких елементів:

- a) програмне забезпечення для блокування доступу до небажаних ресурсів;
- b) програмне забезпечення для контролю користування дітьми мережею Інтернет;
- c) антивірусне програмне забезпечення;
- d) програмне забезпечення для блокування спаму;
- e) мережевий захист (брандмауер).

2. Програмне забезпечення, згадане в п.1, має оновлюватися відповідальною за це особою щонайменше один раз на місяць.
3. Відповідальна особа має щонайменше один раз на місяць перевіряти, чи не має небезпечних матеріалів на комп'ютерах з доступом до мережі Інтернет. Якщо такі матеріали виявлено, вона має визначити, хто використовував комп'ютер, коли було завантажено такі матеріали.
4. Відповідальна особа має повідомити педагога-консультанта про дитину, яка використовувала комп'ютер для завантаження небезпечних матеріалів.
5. Консультант-педагог повинен провести розмову з такою дитиною стосовно безпечного використання мережі Інтернет.
6. Якщо під час такої розмови консультант-педагог дізнається про зловживання стосовно дитини, він має вжити заходів, описаних у Розділі II.

Розділ VII

Контроль за реалізацією Стратегії

§ 18

1. Керівник закладу призначає _____ (вказати прізвище та ім'я) особою, відповідальною за реалізацію Стратегії на території закладу.
2. Зазначена особа відповідає за контроль за реалізацією Стратегії, реагування на будь-які сигнали щодо її порушення, а також за внесення пропозицій стосовно внесення змін до Стратегії.
3. Кожні півроку відповідальна особа, згадана вище в п.1, повинна проводити загальний моніторинг рівня виконання вимог стратегії працівниками закладу. Зразок анкети для проведення моніторингу наведено в Додатку 3.
4. Під час проведення такого загального моніторингу працівники закладу можуть подавати пропозиції стосовно внесення змін до Стратегії та повідомляти про порушення її вимог на території закладу.

5. На основі результатів анкет працівників закладу відповідальна особа, згадана в п. 1, має підготувати звіт та передати його керівникові закладу.

6. Враховуючи результати моніторингу, керівник закладу повинен внести необхідні зміни до Стратегії та повідомити про них працівників закладу.

Розділ VIII

Заключні положення

§ 19

1. Стратегія стає чинною в день її оприлюднення.
2. Оприлюднення документа має відбутися таким чином, щоб він був доступний усім працівникам закладу, наприклад, через його розміщення на дошці для оголошень або розсилку електронною поштою.

ДОДАТОК Б

Показники виконання вимог стандартів захисту дітей відповідно до «Стратегії захисту дітей від насильства»²

Стандарт 1. Школа (або інший заклад) запровадила та виконує Стратегію.

Виконання вимог Стандарту 1 означає:

1. У закладі запроваджено реалізацію Стратегії, яка містить принципи захисту дітей від насильства.
2. Стратегія і відповідні принципи захисту дітей дотримуються всіма працівниками закладу, включно з волонтерами, стажерами та практикантами.
3. Стратегія визначає такі питання:
 - порядок повідомлення та втручання, де поетапно зазначено, що слід робити, коли дитина стала жертвою насильства або її безпеці загрожують незнайомі люди, члени родини чи працівники закладу;
 - правила захисту особистих даних, які визначають методи збереження та поширення інформації про дітей;
 - правила захисту зображень дітей, які визначають, як можна знімати дітей на фото або відео та поширювати їх зображення;
 - правила доступу дітей до мережі Інтернет і їх захисту від шкідливих матеріалів, розміщених у ній, включно з призначенням особи або осіб, відповідальних за нагляд за безпечним використанням комп'ютерної мережі.
 - принципи безпечних відносин між працівниками закладу та дітьми, включно з повним описом поведінки, яка є неприйнятною при спілкуванні з дітьми.
4. Керівництвом закладу призначено особу, відповідальну за контроль за виконанням Стратегії, при цьому чітко визначено всі її завдання.

Показник виконання вимог стандарту:

² Розроблено Фондацією «Даємо дітям силу» (Польща) для закладів освіти Республіки Польща

- у закладі затверджено документ під назвою «Стратегія захисту дітей від насильства», підписаний представником закладу і представником Ради батьків, який містить усі необхідні положення.

Стандарт 2. Школа (або інший заклад) здійснює нагляд за своїми працівниками для запобігання випадкам насильства проти дітей.

Виконання вимог стандарту 2 означає:

1. Прийняття на роботу нових працівників із перевіркою їх біографічних даних, характеристик і придатності для роботи з дітьми.
2. При прийнятті на роботу заклад обов'язково має отримувати дані про кандидатів із Національного кримінального реєстру³, коли це дозволено законодавством. В інших випадках кандидати повинні підписувати заяву про відсутність судимості та перебування під слідством за правопорушення, пов'язані з насильством проти дітей, непристойною поведінкою та за сексуальні правопорушення.
3. Подібні заяви також мають підписуватися волонтерами, стажерами та практикантами, які працюють у закладі.
4. Усі працівники закладу, волонтери, стажери та практиканти підписали такі персональні заяви про відсутність судимостей і перебування під слідством за згадані правопорушення, або заклад отримав відповідну інформацію через Національний кримінальний реєстр .
5. У випадках, коли виникають підозри щодо можливих загроз безпеці дітей або застосування насильства проти дітей працівниками закладу, у закладі завжди дотримуються вимог, зазначених у стратегії.

Показники виконання вимог стандарту:

- виконання вимог при прийнятті на роботу нових співробітників;
- отримання даних про судимість (перебування під слідством) із Реєстру кримінальних проваджень, коли це дозволено законодавством;

³ В Україні є Єдиний державний реєстр судових рішень та Єдиний реєстр досудових розслідувань

- заяви про відсутність судимості (перебування під слідством), підписані штатними працівниками, волонтерами, стажерами та практикантами, якщо законодавство не дозволяє отримати таку інформацію з Реєстру кримінальних проваджень.

Стандарт 3. Школа (або інший заклад) проводить навчання своїх працівників з питань захисту дітей від насильства та надання їм допомоги в небезпечних ситуаціях.

Виконання вимог стандарту 3 означає:

1. Усі працівники закладу, включно зі стажерами та практикантами, ознайомлені зі Стратегією.

Усі працівники закладу знають, як розпізнати чинники ризику й ознаки насильства проти дітей, а також правові аспекти захисту дітей.

2. (обов'язковість втручання для залучення правоохоронної системи – процедура «Синя картка»⁴).
3. Щонайменше один учитель або вихователь закладу пройшов навчання з методів та інструментів, які використовуються для навчання дітей захисту від насильства та зловживань (також при використанні Інтернету), має плани відповідних занять і навчальні матеріали для дітей.
4. Класні керівники пройшли навчання з питань запобігання випадкам знущань над однолітками серед дітей і реагування на них.
5. Працівники закладу мають доступ до інформації про можливість отримання допомоги у випадках, коли підозрюється застосування насильства проти дітей, разом із контактними даними місцевих установ, які працюють в області захисту дітей і надають допомогу в надзвичайних ситуаціях (поліція, суд із сімейних питань, кризовий центр, центр соціальних послуг, медичні центри).

⁴ Цю процедуру розроблено Головним управлінням і штаб-квартирою польської поліції разом із Національною агенцією з проблем зловживання алкоголем, вона розрахована на надання допомоги жертвам сімейного насильства.

Показники виконання вимог стандарту:

- кількість працівників закладу, які пройшли навчання;
- необхідна інформація є легкодоступною для працівників.

Стандарт 4. Школа (або інший заклад) проводить навчання батьків з питань виховання без застосування насильства та захисту дітей від насильства.

Виконання вимог стандарту 4 означає:

1. У школі або іншому закладі є дошка оголошень для батьків з корисною інформацією з таких питань:

- виховання дітей без застосування насильства;
- захист дітей від насильства та зловживань, загрози для дітей у мережі

Інтернет;

- можливості для вдосконалення навичок виховання;
- контактні дані установ, які надають допомогу в складних ситуаціях.

2. Усі батьки ознайомилися зі Стратегією, затвердженою в закладі.

Показники виконання вимог стандарту:

- дошка оголошень для батьків, де розміщується корисна інформація;
- кількість батьків, ознайомлених зі Стратегією, затвердженою в закладі.

Стандарт 5. У школі (або іншому закладі) дітей навчають, які права вони мають і як вони можуть захистити себе від насильства.

Виконання вимог стандарту 5 означає:

1. У закладі організовано заняття для дітей з питань прав дитини та захисту від насильства і зловживань (також у мережі Інтернет).
2. Діти знають, до кого вони мають звертатися за порадами та допомогою у випадках насильства і зловживань.
3. У закладі є навчальні матеріали для дітей (книги, брошури, листівки) з питань прав дитини, захисту від ризиків насильства та зловживань, правил безпечної поведінки в мережі Інтернет.

Діти мають доступ до інформації про права дитини та можливості отримання допомоги в складних ситуаціях, зокрема про безкоштовні гарячі лінії для дітей і молоді.

Показники виконання вимог стандарту:

- кількість навчених дітей;
- кількість занять у річному розкладі занять класу (групи);
- у доступних для дітей зонах на видному місці розташовано

інформацію про безкоштовні гарячі лінії для дітей і молоді разом з порадами, як отримати допомогу у випадках насильства.

Стандарт 6. Школа (або інший заклад) проводить моніторинг своєї діяльності та регулярно перевіряє її на відповідність прийнятим стандартам захисту дітей.

Виконання вимог стандарту 6 означає:

1. Прийняті правила та процедури для захисту дітей переглядаються щонайменше один раз на рік.
2. У рамках проведення контролю за дотриманням правил і процедур для захисту дітей у закладі проводяться консультації з дітьми та їхніми батьками (опікунами).

Показник виконання вимог стандарту:

- щорічно готується внутрішній звіт про виконання в закладі Стратегії.

ДОДАТОК В

Анкета «Моніторинг дотримання положень КБОС»

	Так	Ні
1. Чи знаєте Ви правила та положення КБОС?	☐	☐
2. Чи знайомі Ви з процедурою дій, коли є підозра на існування загрози для безпеки дитини?	☐	☐
3. Чи знаєте Ви, як реагувати на загрозу безпеці дитини?	☐	☐
4. Чи помітили Ви будь-які порушення положень Кодексу безпечного освітнього середовища іншими працівниками Вашого закладу?	☐	☐
5. Чи є у Вас зауваження або пропозиції (зокрема, щодо внесення змін) стосовно Кодексу безпечного освітнього середовища?	☐	☐

ДОДАТОК Г

Глосарій понять і термінів

Безпечне освітнє середовище – це наявність у ньому безпечних умов навчання та праці, комфортної міжособистісної взаємодії, яка сприяє емоційному благополуччю учнів, педагогів, батьків, відсутність будь-яких проявів насильства та достатньо ресурсів для їх запобігання, а також дотримання прав і норм фізичної, психологічної, інформаційної та соціальної безпеки кожного учасника навчально-виховного процесу.

Внутрішній аудит закладу освіти – оцінка реальної ситуації (сильні та слабкі сторони, ризики та небезпеки, можливості закладу) щодо безпеки та захисту осіб, які задіяні у навчально-виховному процесі закладу освіти; ретельний аналіз проблем закладу.

Кодекс безпечного освітнього середовища – це документ закладу освіти, який повинен регулювати всі напрями діяльності закладу, пов'язані з порушеннями прав дитини на безпеку, а також питання підтримки дітей і втручання в ситуації, коли може виникати загроза їхньому життю, здоров'ю або благополуччю.

Контрольний список – перелік дій, заходів, поряд з якими є місце для відмітки (checkbox), де можна поставити будь-яку відмітку, якщо дія виконана.

Моніторинг – (від англ. monitoring – контролювання) нагляд, контроль за певними процесами або станом чого-небудь.

Освітнє середовище – це характеристика життя всередині освітнього закладу, система впливів і умов формування особистості, а також система можливостей для розвитку особистості, які містяться у соціальному та просторово-предметному оточенні.

Показники результативності – це статистичний індикатор, який містить інформацію про результати виконання програми, проекту тощо.

Шкільний офіцер поліції (ШОП, англ. school resource officer) – модель співробітництва закладів освіти і управлінь патрульної поліції Департаменту патрульної поліції у містах України, де вона діє.